

ESTUDIS

JOAQUIM LLOVET

El privilegi de la connaturalitat amb els regnes de la Corona de Castella concedit a Mataró, per l'arxiduc Carles d'Àustria (1709)

PERE TIÓ I CASAS

Santiago Vinardell i Palau (1884-1936) periodista - I -

JORDI MALÉ

Cinc obres teatrals inèdites d'Esteve Albert al Museu Arxiu de Santa Maria

DOCUMENTACIÓ

La impremta a Mataró - I -

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

FULLS/111

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, febrer 2015

FULLS/111
del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, gener 2015

TAULA

Portada: Reproducció del dibuix del cartell anunciant el Retaule dels Sants Martirs, a Vilassar de Dalt, dirigit per Esteve Albert, el juliol i agost de 1980, original de Claude Collet.

Edita: **MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA**
Centre d'Estudis Locals de Mataró
Beata Maria, 3. 08301 Mataró
Tel. 93 790 15 28 (Parròquia de Santa Maria)
www.masmm.org

Director: Nicolau Guanyabens i Calvet

Consell de redacció: Nicolau Guanyabens i Calvet
Manel Salicrú i Puig
Joan Castellà i Oliva

Composició i impressió:
Copisteria Castellà - c/Pujol, 40 - 08301 MATARÓ

Dipòsit Legal: B-15.257-1978 *ISSN* 0212-9248

Amb la col·laboració de *Amb el suport de*

EDITORIAL

El 2014 ha estat l'any del centenari del naixement d'Esteve Albert i Corp (Dosrius, 1914-Andorra la Vella, 1995) molt vinculat a Mataró des de la seva joventut. L'inventari de tots els actes que s'han celebrat amb motiu d'aquesta commemoració fa una llista llarguíssima. Per una banda, s'han fet recitals de poesies, conferències i taules rodones; escenificacions, concerts i balls, exposicions i rutes guiades. Per una altra, se li han dedicat números de revistes, articles en publicacions periòdiques, webs i blogs. Cal destacar els tres llibres d'Albert publicats per Voliana Edicions entre 2013 i 2014: *La memòria de l'Esteve Albert*, a cura de Josep Puig i Pla; *Camins de poesia*, amb pròleg de Carles Duarte, i *Diccionari essencial Esteve Albert*, de Jordi Solé i Camardons. I, encara, se li han dedicat programes de ràdio i de televisió, com la tertúlia «Pantalla oberta» de M1TV el 7 de maig.

La vinculació d'Esteve Albert amb el Museu Arxiu de Santa Maria es va originar en l'Obra de Sant Francesc, una associació liderada per Lluís Ferrer que es dedicà a la restauració del patrimoni eclesiàstic en la primera postguerra, i que va esdevenir el nucli impulsor, l'any 1946, del MASMM. Més endavant, Albert va publicar alguns articles als primers números de la revista *Fulls*.

La nostra entitat s'ha sumat a la commemoració d'Albert fent l'inventari de tots els materials literaris que en conserva, especialment els inèdits. A més, ha inclòs quatre comunicacions sobre l'autor dins la *XXXI Sessió d'Estudis*, ha programat una conferència sobre les seves peces teatrals de tema clàssic i dedica un article d'aquests *Fulls* a diverses de les obres dramàtiques inèdites d'Albert conservades al seu fons. En aquesta línia de recuperació, destaca també la digitalització realitzada pel Museu de la Mediterrània del fons sonor d'Albert, amb unes 60 cintes de casset amb enregistraments musicals d'arreu de Catalunya

L'any de la commemoració culminarà amb la representació de la *Medea* d'Albert a Can Gassol el 6,7 i 8 de febrer de 2015. Un altre acte a Mataró, que se suma als d'Andorra la Vella, Dosrius, Argentona, Bellcaire d'Empordà, la Seu d'Urgell, etc.

No podem deixar de preguntar-nos, però, fins a quin punt aquesta celebració ha transcendit l'àmbit local i ha arribat, realment, al conjunt del país —una pregunta extensible al centenari de Josep Punsola el 2013. Quin ressò ha tingut la commemoració a Barcelona? I als principals mitjans de comunicació? No tenim constància, per posar un exemple, que TV3 hagi programat no ja un espai produït per a l'ocasió sinó sols la reemissió, en un horari com cal, de l'entrevista que Josep M. Espinàs va fer al nostre autor el 1992. Esteve Albert —com Josep Punsola— ho mereixia per l'abast de la seva obra i de la seva figura.

ACTUALITAT

TAULA RODONA SOBRE LA GUERRA DE SUCCESSIÓ

El dimarts 23 de setembre, en el marc de la programació relacionada amb la commemoració del Tricentenari, va tenir lloc una taula rodona amb els historiadors Joan Giménez, Enric Subiñà i Manel Salicrú entorn de quin va ser el paper de Mataró en tot el període de la Guerra de Successió (1700-1714). Després de les seves aportacions hi va haver un torn de paraules amb reflexions, consideracions i preguntes. Els tres ponents, junt amb Joaquim Llovet, són els autors dels estudis que la revista Fulls 109 dedicà al conflicte europeu de principis del segle XVIII, des de l'òptica de la història local.

Fotografia Nicolau Guanyabens, MASMM.

VISITES AL CAMPANAR I L'ORGUE. JORNADES EUROPEES DE PATRIMONI

El dia 28 de setembre, en el marc de les Jornades Europees de Patrimoni, es van organitzar visites guiades al campanar i l'orgue. L'Oficina de Turisme de Mataró es va encarregar de realitzar les inscripcions anticipades. Es van formar vuit grups entre matí i tarda. Es van comptar 112 visitants. Dalt del campanar van rebre les explicacions del grup de campaners i persones de l'equip del Museu Arxiu i l'organista Roger Estrany els va ensenyar el funcionament de l'orgue monumental, a banda de fer una demostració musical amb l'execució de peces breus. A la tarda, també hi va haver portes obertes a les seccions del Museu Arxiu.

L'EXPOSICIÓ VILADOMAT

El dia 2 de novembre es va cloure l'exposició *El pintor Antoni Viladomat 1678-1755*, una mostra simultània exhibida a cinc museus catalans sobre la figura i l'obra de l'artista més rellevant del barroc català. El Museu Arxiu ha estat una de les seus d'aquesta exposició del Tricentenari, fent possible la visita al conjunt dels Dolors de Santa Maria, de dimarts a diumenge, amb un horari d'obertura molt més ampli que l'habitual, i tot gràcies a les ajudes rebudes per part de les Direccions de Cultura i de Promoció Econòmica de l'Ajuntament, amb la col·laboració de la Unió de Botiguers.

Entre el 10 de maig i el 2 de novembre, més de cinc mil persones van visitar l'excepcional conjunt dels Dolors (capella, sagristia, sala de juntes i cripta), mostra de la maduresa artística d'Antoni Viladomat. Per al 2015 es preveu l'execució d'una important intervenció de restauració de la capella que inclourà la pintura mural, el sostre i la il·luminació.

PRESENTACIÓ DEL LLIBRE SOBRE L'ESTADA A MATARÓ DE LA REINA ELISABET CRISTINA

El dia 7 d'octubre, a la capella dels Dolors i en el marc de la commemoració del Tricentenari, l'Ajuntament de Mataró va presentar el llibre *Elisabet Cristina de Brunsvick, la reina dels catalans a Mataró. Juliol de 1708*, obra del periodista mataroní Xavier Amat, coeditat pel propi Ajuntament i Publicacions de l'Abadia de Montserrat. En el decurs de l'acte participaren el musicòleg Francesc Cortés, l'autor Xavier Amat, l'historiador Ramon Reixac i l'alcalde Joan Mora. El Museu Arxiu col·laborà en l'organització de la presentació pública.

Fotografia Nicolau Guanyabens, MASMM.

ACTE DE RECONEIXEMENT A RAFAEL SOLER FONRODONA

El dimecres 22 d'octubre, a la capella dels Dolors, es va celebrar un acte de reconeixement a Rafael Soler Fonrodona, membre històric del Museu Arxiu de Santa Maria, que morí el 27 de juny passat.

Van prendre la paraula Joan Rosàs, cap de la Secció de Coordinació Museística i Protecció de Béns Mobles del Departament de Cultura de la Generalitat; Àngels Soler, en nom de la família i també com a conservadora del Museu de Mataró; i Manel Salicrú, en nom del Museu Arxiu de Santa Maria. Tots tres van dissertar sobre la personalitat de Soler i el seu paper en l'àmbit de la museística i el patrimoni artístic local.

També es va presentar el número 110 de la revista *Fulls dels Museu Arxiu* que, a banda d'incloure els habituals estudis inèdits (en aquest cas d'Antoni Martí, de Xavier Carbó, de Joan Safont i de Manuel Cusachs), conté la bibliografia de Rafael Soler i escrits sobre la petja personal que ha deixat en el camp de la història i la història de l'art en l'àmbit de Mataró.

Fotografies Ruth García, MASMM.

XXXII SETMANA DE MÚSICA ANTIGA

Fotografia Nicolau Guanyabens, MASMM.

Entre el 8 i el 16 de novembre, va tenir lloc la 32a edició de la Setmana de Música Antiga, organitzada per la Direcció de Cultura i el grup Unda Maris. Enguany, la capella dels Dolors va acollir dos concerts. El primer, *La Cobla de Ministrers* a càrrec dels Ministrers del Sabre, va estar precedit per una xerrada sobre la història dels ministrils com a formació musical activa des del segle XVII fins a l'actualitat. Els ponents van ser els musicòlegs Rafel Mitjans i Teresa Soler.

En el segon, *Elissa Gran Reyna* amb Mireia Latorre, Peter Krivda i Núria Jaouens, es va sentir música que escoltava l'arxiduc Carles d'Àustria. Un tercer concert va ser a la capella del Roser, el concert-espectacle titulat *Barcellona alla moda*, interpretat per Vespres d'Arnadí i Barroc Ballet

EXPOSICIÓ I CONFERÈNCIA SOBRE IMATGERIA POPULAR DEL CARRIL DE MATARÓ

El dijous 13 de novembre, s'inaugurà l'exposició *Imatgeria popular del Carril de Mataró* amb una conferència de Xavier Nubiola i de Castellarnau sobre aquesta mateixa temàtica. L'exposició va estar oberta fins al 20 de desembre.

L'enginyer i investigador Xavier Nubiola, tot un especialista en l'estudi del ferrocarril, va parlar de l'anomenada literatura de *canya i cordill* referent a l'arribada del primer tren a la península l'any 1848 i també la relacionada amb les celebracions del seu centenari. Un viatge, ben il·lustrat amb imatges, per les auques, els goigs, els naips, les estampes, els fulls de ventall, els papers de rengle, els retallables, els calendaris, les postals, etc., exponents de la imatgeria popular entorn del Carril de Mataró.

L'exposició mostrava documents en paper i objectes procedents de les col·leccions del mateix Xavier Nubiola i de Josep Rovira i Puig, i també algun document en paper pertanyent als fons del Museu Arxiu. A banda d'auques, s'hi han pogut veure llibres, retalls de diaris, contes, vinyetes, targetes postals, maquetes, medalles i dos fragments de la via de dos caps, originals de 1848.

En aquesta ocasió, el Museu Arxiu de Santa Maria ha comptat amb la col·laboració del Cercle Històric Miquel Biada i els Amics de la Ciutat de Mataró.

Fotografies Joan Turà

XXXI SESSIÓ D'ESTUDIS MATARONINS

El 29 de novembre es va celebrar la 31a edició de la Sessió d'Estudis Mataronins, tribuna d'historiadors i fòrum d'intercanvi d'experiències. El mateix dia va sortir a la llum el llibre amb les comunicacions de l'edició anterior, la corresponent a l'any 2013.

Les comunicacions presentades, que s'editaran al 2015, van ésser les següents:

Què se'n va fer dels «Quatre boigs de Mataró»?.
Francesc Masriera i Ballescà

Esteve Albert i Corp: l'occitanista.
Jaume Vellvehí

Centenari Esteve Albert (1914-2014). Apunts al seu pensament social i polític.
Josep Puig i Pla

Els materials literaris inèdits d'Esteve Albert al Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró.
Jordi Malé

Catalogació de l'arxiu històric de l'Associació de Pessebristes de Mataró.
Albert Dresaire Gaudí

La Guerra Civil a Arenys de Mar (1936-1939).
Jordi Amat i Teixidó

Dos metges en temps de guerra (1936-1939). Frederic Duran i Norman Bethune.
Agustí Barrera

La casilla de peons caminers de Dosrius durant la Guerra Civil.
Daniel Daví i Salvanyà

L'establiment de l'ensenyament del tall i confecció a l'Escola d'arts i oficis.
Montserrat Gurrera

Projecte de restauració i digitalització del mapa parcel·lari de Cabrils (El Maresme), del segle XIX.
Laura Bosch

Alguns aspectes de Cabrera durant el segle XVIII.
Enric Subiñà i Coll

De Jesús a Al·là. La inquisició contra el renegat Carlos Chapa. Mataró, 1727.
Antoni Llamas Mantero

Més enllà de Barcelona. El 1714 al Maresme
Alexandra Capdevila Muntadas

Els trànsfugues del setge 1713/1714 al Maresme: Milans d'Arenys, Matas i Lapeira de Mataró i Massiques de Vilassar.
Benet Oliva i Ricós

Cartografia nàutica dels segles XVI-XVII relativa a la costa de llevant que inclou el Maresme.
Antoni Martí i Coll

Tractament arxivístic del subfons Arxiu del Rector custodiat al Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró.
Jennifer Rodríguez Romero

Hipòtesi sobre la procedència i arribada de la imposta paleobizantina trobada a la basílica de Santa Maria de Mataró.
Ruth Garcia i López

Sobre alguns vidres antics d'*Iluro* i el seu *territorium* (II).
Joan Francesc Clariana

Peces singulars de sigillata hispànica del taller d'Abella trobades a Torre Llauder.
Joan Francesc Clariana

Prehistòria de Burriac (Cabrera de Mar, El Maresme).
Jordi Bagà Pascual i Ramon Coll Monteagudo

CAMPANYA PER A LA REALITZACIÓ D'UN DOCUMENTAL SOBRE EL CONJUNT DELS DOLORS

El dia 1 d'octubre va començar una campanya de micromecenatge per aconseguir el finançament necessari per produir un documental de qualitat sobre el conjunt dels Dolors de Viladomat a Mataró, un audiovisual que ha de fer ben visible aquesta obra emblemàtica del barroc català. Es tracta d'un projecte de Batecs Produccions, produït per Cayetana Sanz i dirigit per Marco Zouvek, al qual el Museu Arxiu dóna tot el suport.

Tot i haver fet una tasca de difusió encomiable de la campanya, no ha estat possible recaptar els diners necessaris en el temps previst. Batec Produccions ha agraït públicament el suport a totes les persones i institucions que havien pres el compromís de col·laborar en cas que s'haguessin assolit els objectius, i ha manifestat la intenció d'explorar noves vies per tirar endavant el projecte.

VI DIADA EN RECORD DE JOSEP PUIG I CADAFALCH

El dia 21 de desembre, organitzat per l'Associació Cultural Amics de Josep Puig i Cadafalch, va tenir lloc un acte en memòria de l'eminent arquitecte mataroní. Davant l'escultura del nostre mataroní més il·lustre, al Parc Central, va intervenir el periodista Manuel Cusachs parlant de la rellevant figura de Puig com a president que va ser de la Mancomunitat de Catalunya. Després d'intervencions amb poesia i música, es va fer l'ofrena floral amb la participació de l'Ajuntament de Mataró, el Moviment Educatiu del Maresme, el Grup d'Història del Casal, el Club d'opinió Jaume Llavina, el Museu Arxiu de Santa Maria i l'associació organitzadora.

Fotografia Lluís Mas

NOTÍCIA DE DONATIUS RECENTS

El Museu Arxiu ha ingressat diversos materials documentals i bibliogràfics fruit de donacions. Ho fem constar.

Maria Rodon ha aportat dos llibres del segle XVIII, un atles geogràfic de Rizzi Zannoni i un «Reglamento de navegación, pesca, carga y descarga...» de la Província Marítima de Mataró, editat l'any 1773.

Montserrat Font ha fet donació de sis plànols originals de la capella de les Santes, signats per l'arquitecte Antoni Pineda l'any 1946, provinents del seu difunt marit que havia estat administrador de les Santes.

Joaquim Riera ha ingressat tres fotografies en blanc i negre dels gegants del grup Barrila i del Foment Mataroní.

De Mn. Josep Colomer ha arribat una col·lecció de la revista Quaderns de pastoral i documentació sobre la pastoral de Mataró i de Santa Maria de les dècades de 1960 i 1970. A més, ha fet donació de deu làmines amb il·lustracions de la vida de les santes Juliana i Semproniana, obra de la mare Carme Pinart.

A totes aquestes persones, el nostre agraïment.

ESTUDIS

Publiquem avui el privilegi atorgat l'any 1709 per l'Arxiduc Carles d'Àustria, com a rei Carles III d'Espanya, concedint als fills de Mataró, els mateixos honors, franqueses i llibertats, com si haguessin nascut als regnes de Castella. Lleó, Granada, etc.

EL PRIVILEGI DE LA CONNATURALITAT AMB ELS REGNES DE LA CORONA DE CASTELLA CONCEDIT A MATARÓ, PER L'ARXIDUC CARLES D'ÀUSTRIA (1709)

El 9 de febrer de 1709, en plena Guerra de Successió, l'arxiduc Carles d'Àustria, titulant-se Carles III d'Espanya, va concedir a la ciutat de Mataró un privilegi mitjançant el qual atorgava als seus fills la connaturalitat a tots els regnes de Castella, Lleó, Granada i els altres a ells subjectes. Amb aquesta gràcia els mataronins podien gaudir de tots els honors, franqueses, llibertats, etc de què gaudien els nascuts en aquells regnes, i la facultat d'exercir-hi tota classe de càrrecs públics, civils i eclesiàstics, que per llei eren atribuïts exclusivament als fills de la corona de Castella.

Val a dir que l'any 1705 a les corts celebrades a Barcelona, sota l'Arxiduc, aquest ja havia aprovat un capítol en el sentit que els catalans poguessin tenir una plaça fixa en el consells reials de Nàpols, Sicília, Milà, Mallorca i Sardenya.[1]

Pel setembre de 1714, Barcelona es rendia a les armes borbòniques. Mataró ja ho havia fet el l'any anterior.[2] Ja és sabut que Felip V prendria tot un seguit de mesures per a eliminar la memòria del seu oponent, l'arxiduc Carles d'Àustria. Així, d'entrada, l'any 1715, va manar de recollir tots els privilegis, títols, diplomes, etc concedits per l'Arxiduc, que foren llençats a la foguera pel setembre de l'any següent. Amb ells cremaren els tres privilegis atorgats a la ciutat de Mataró.[3]

Del privilegi de la connaturalitat concedit a Mataró, que avui ens ocupa, se'n conserva una còpia, només que no és llegible totalment a causa d'uns grans forats que presenten els seus folis.[4] Però hem pogut completar totes aquestes llacunes, gràcies al fet que prèviament a llençar els privilegis i títols al foc, foren copiats, encara que només en forma d'«extracto», per si algun dia calgués conèixer el seu contingut o les persones a les quals

L'arxiduc Carles d'Àustria,
governant com a rei d'Espanya, al nom de Carles III.

havien estat concedits.[5] Per a completar les parts del text que encara ens mancaven, ens hem valgut d'un privilegi semblant, gairebé calcat al de Mataró, que Felip IV concedí, l'any 1647, a la ciutat de Tarragona,[6] que al seu dia ens facilità l'historiador tarragoní, Josep Recasens (q.e.p.d.)

Joaquim Llovet

Privilegi de la connaturalitat a tots els regnes de Castella concedit als mataronins l'any 1709 per l'arxiduc Carles d'Àustria, al nom de Carles III

DON CARLOS. Por la Gracia de Dios Rey (de Cas)tilla, de Aragón, de León, de las dos Sicilias, de Jerusalen, de Ungria, de Dalmacia, de Croacia, de Navarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Gallicia, de Mallorca, de Sevilla, de Serdeña, de Córdoba, de Córsega, de Murcia, de Jahen, de los Algarbes, de Algeciras, de Gibraltar, de las islas de Canaria, de las Indias orientales y occidentales, Islas y tierra firme del mar occeano, Archiduque de Austria, Duque de Borgoña, de Bravante, de Milan, de Athenas y Neopatria, Conde de Absburg, de Flandes, del Tirol, de Barcelona, Rossellón y Cerdaña, Marques de Oristan y Conde de Goceano, POR QUANTO por las leyes de los Mis Reynos y Señorios de la Corona de Castilla, está dispuesto y mandado que ningún Estrangero dellos pueda tener ni ser provehido en ningún officio público Real ni consejil, renta Ecclesiástica de ninguna calidad, gozar ni goze de las honras exempciones prerrogativas y libertades y otras cosas de que gozan, pueden y deven gozar los naturales de los dichos Mis Reynos estantes y habitantes en ellos y conformandose con esta disposición por condición particular de los Servicios anteriores, dispuso el Reyno la observancia de las dichas leyes y por las mismas conveniencias el que estuvo iunto en Cortes por vía de contrato y condición convencional ya confirmada y aprobada, está acordado que no se pueden dar ni den en los dichos Mis Reynos Naturaleza a ningún Estrangero dellos para poder tener en ninguna de las Ciudades, Villas y Lugares de los dichos Mis Reynos officio Real, Concegil, ni público ni ningún género de renta Ecclesiástica con las cláusulas en esta condición contenidas. Y sin embargo de haverme suplicado la Ciudad de Mataró fuesse servido de concederle naturaleza en los dichos Mis Reynos de la Corona de Castilla para todos los Naturales de aquella Ciudad, como se concedió a la de Tarragona y que la dicha Ciudad de Mataró sea tenida y estimada como si estuviera comprehendida dentro de los dichos Mis Reynos d{e la Cor}ona de Castilla y que sus hijos que hoy son y adelante fue{ren perpe}tuamente para siempre jamás, sean naturales dellos{gozando}de sus preheminencias enteramente; sin reservac{ión de p}rivilegio.Y hallándome en obligación propria de [asistir a la] dicha Ciudad, para que a su imitación otros concurran [con] el mismo exemplo; por honrarla y enoblecerla como Me lo tiene merecido. En la más amplia forma y por el medio y modo que más útil y favorable le puede ser. Usando [en esta] parte enteramente del poder absoluto que como Rey y Se[ñor]. natural tengo, Hago y constituyo a la dicha Ciudad de Mataró, en consideración de su fidelidad y constancia en Mi servicio por propia de los dichos Mis Reynos de la Corona de Castilla para que sea tenida y estimada como Yo la tengo y estimo por comprehendida en ellos, con los honores, atributos, Privilegios, exempciones, prerrogativas e immunidades y las otras cosas que por menor o maior tienen o tuvieren y pertenecieren en qualquier manera a las demás Ciudades de los dichos Mis Reynos; Y en la misma forma y consiguientemente hago y constituyo con la misma plenitud de Mi potestad a los hijos de la misma Ciudad de Mataró, que oy son y adelante fueren perpetuamente para siempre jamás Y cada uno de por si por naturales de los dichos Mis Reynos de la Corona de Castilla, León y Granada y de los demás a ellos sujetos para que como tales generalmente y a cada uno de por si puedan gozar y gozen de todas la honras, gracias, mercedes, franquesas, libertades, exempciones, preheminencias prerrogativas e immunidades y las otras cosas que gozan pueden y deven gozar los naturales de los dichos Mis Reynos y haver y tener en ellos qualesquier Cargos, Plazas, officios de Veintiquatros, Regidores, Jurados y los demás Reales Concegiles y públicos , de que en qualquier manera fueren provehidos; Y también es mi voluntad que hayan y tengan como naturales de los dichos Mis Reynos en qualesquier Ciudades, Villas y Lugares dellos, las Prelacias, dignidades, Canongias, Beneficios, Prebendas, pensiones y otra qualquier renta Ecclesiástica de que fueren provehidos, sin excepción ni limitación [alguna].bien ansí, Y tan cumplidamente como lo p[udieren] aver, tener y gozar si huvieran nacido en [los dichos mis] Reynos, y como la tienen y gozan sus natur[ales, porque co]mo queda referido Mi intención y de[liberada voluntad es que] la dicha Ciudad de Mataró [quede y esté por compre]hendida en los dichos Mis Rey[nos y se juzgue y repute].como Yo la juzgo y reputo por [una de ellos, con los atri]butos , honores, franquesas y[demás cosas que por ley y] derecho, uso y costumbre o e[n otra forma tienen y hu]vieren, pueden y deven, pudieren y de[devieren haver] y tener la Ciudades de los dichos Mis Reynos [gozan]do generalmente, sin limitación ni reserva de lo que ellas gozan como si des de su principio y primera fundación fuera inclusa y lo estuviera en los dichos Mis Reynos de la Corona de Castilla, León y Granada, y los demás a ellos sujetos. Y por esta Mi carta mando a los Prelados, Duques, Marqueses, Condes, Ricos hombres, Priores de la órdenes, Comendadores y Subcomendadores, Alcaydes de los Castillos y Casas fuertes y llanas y a los de Mi Consejo Presidentes y ohidores de las Mis Audiencias, Alcaldes, Alguasiles de Mi Casa y Corte, y Cancillerias, y al Regente y Juezes de la mi Audiencia de los grados de la Ciudad de Sevilla, Alcaldes Mayores de la quadra della, y al Mi Governador y Capitán General y Alcaldes Mayores de Mi Reyno de Gallicia y a todos los Corregidores, Asistente, Governadores, Alcaldes Mayores y ordinaríos de todas las Ciudades, Villas y lugares inclusas en los dichos Mis Reynos que guarden y cumplan y hagan guardar y cumplir esta Mi Carta a la dicha Ciudad de Mataró y a sus hijos y naturales que oy son y adelante fueren perpetuamente para siempre jamás y guardándola y cumpliéndola la ayan tengan y estimen como si estuviera comprehendida dentro de los dichos Mis Reynos y a los hijos suyos por naturales dellos y a ella y ello{s en los}casos y cosas que a cada uno ocurriere guar{den y agan] guardar todas las honras, gracias, mercedes {franquesas, li}bertades, exempciones, Preeminencias, {prerrogativas y las}.otras cosas que

por ley, derecho o costu{mbre han y tienen} las otras ciudades de los dichos Mis{Reynos y a sus hijos y na}turales que oy son y adelante {fueren, perpetuamente para} siempre jamás dexen y concien{tan haver en ellos quales}quier Cargos, Plazas, officios de{regidores, veintiquatros}, Jurados y los Reales Concegiles{y públicos y qualesquier Pre}lacias, dignidades, Canongias, {Prebendas}, Beneficios, pensiones y otras qualesquier rentas Eclesiásticas de que fueren proveidos sin excepción ni limitación alguna, y que en todo ni en parte dello impedimento alguno a la dicha Ciudad ni a sus hijos y naturales pongan ni concientan poner agora ni en ningún tiempo ni por alguna manera porque como queda dicho por esta Mi Carta tengo y estimo a la dicha Ciudad de Mataró por comprehendida en los dichos Mis Reynos y a sus hijos por naturales dellos, como si real y verdaderamente la dicha Ciudad estuviera fundada dentro de los límites de los dichos Mis Reynos y sus hijos huvieran nacido en ellos, todo ello sin embargo de qualesquier leyes y Pracmáticas de los dichos Mis Reynos y Señorios, Capítulos de Cortes, Contratos y Condiciones de los Servicios de Millones anteriores y del que corre, ordenanzas, estilo, uso y costumbre de Mis Consejos, Cancellerias y Audiencias y de los otros Tribunales ordinarios y particulares que ay y se comprehenden dentro de los límites de los dichos Mis Reynos y lo demás que aya y pueda haver en contrario y que en todo o en parte impida el entero effecto, execución y cumplimiento con lo qual para en quanto a esto toca.Y por esta vez y como Rey y Señor natural y usando de Mi poderío Real absoluto dispenso y lo abrogo y derogo, casso y anullo y doy por ninguno, y de ningún valor y effecto quedando en su fuerza y valor para en lo demás adelante y porque la fineza, fidelidad y const{ancia con que} esta Ciudad de Mataró se ha mostrado en mi {servicio} me ha obligado a esta demostración para que {le sea cierta y segu}ra y se conserve en todo tiempo en si y{en sus hijos y naturales que}oy son y adelante fueren perp{etuamente para siempre jamás}. Mando ansi mismo {a los mis fiscales que oy sirven y}adelante sirvieren en{qualesquiera de los dichos mis}Consexos, Tribunales y Au{diencias que si sobre lo conte}.nido en esta Mi carta y la {gracia, merced, extensión}.y declaración que por ella {ago en favor de Vos la dicha}Ciudad de Mataró y de vuestros hijos y natur{ales con} qualquier pretexto o color se os pusiere a todo o parte, dolo o mala voz, salgan a la causa y tomen en Mi nombre, assi por lo que mira a la dicha Ciudad como a qualquiera de sus hijos y naturales, la voz y defensa de lo que sobre ello se os pusiere e intentare y la prosigan, fenescan y acaven en todas instancias a Vos la dicha Ciudad y a vuestros hijos y naturales que oy son y adelante fueren en la reintegra pocession, uso, derecho y goze de toda la gracia y Merced que por esta Mi Carta os hago, pongan y conserven y unos y otros os defiendan y amparen en ella hasta su entero efecto y cumplimiento e execución. Y si desta Mi Carta y de qualquier parte en lo en ella contenido Vos la dicha Ciudad o qualquiera de vuestros vezinos y naturales que oy son y adelante fueren quisieredes o quisieren Privilegio y confirmación, mando también a los Mis Concertadores y Escrivanos Maiores de los Privilegios y Confirmaciones, y al Mi Mayordomo, Canciller y Notario Mayores, y a los otros officiales que estan a la tabla deMis sellos, que os la den, libren, passen y sellen la más libre, fuerte, firme y bastante que les pudieredes y menester huvieredes, aunque sea passado el tiempo con que se haya de haver hecho cuyo defeto desde luego suplo. Y esta merced le hago atento que las Ciudades de León, Sevilla, Granada, Córdova, Murcia, Zamora, Toro, Salaman{ca Ja}en, Guadalaxara, Valladolid y Cuenca vend{*ran en esto*}, sin embargo de las condiciones de Millones {que prohíben se}mejantes naturalezas. Y declaro que esta [carta de naturaleza].otorgo a dicha Ciudad de [Mataró, hijos y naturales della].con las mismas calidades [circunstancias, modo y forma que] la Magestad del Señor Don Feli[pe Quarto de feliz recordación] concedió a la Ciudad de [Tarragona y sus naturales con] Real Privilegio Dado en [Madrid a catorce de Octubre] de mill seiscientos qua[renta y siete años, pues Mi Real] intención es que todas ellas [vengan y estén comprehen]didas con este Mi Real Despa[cho. (Dado e)n Barzelona a nueve días del mes de fe(*brero de*) Mill Setecientos y nueve años =YO EL REY: Dom*inu*s Rex mandavit mihi Don Raymundo de Vilana Perlas. Visa per Aguirre Reg*entem* et pro Thes*aurario* Gener*al*i Estanga, Marchiones de Montnegre et de la Vega Reg*entem* ac Me pro Conservatore Ge*nerali*= V*idi*t Aguirre Regentem et pro Thes*aurario* G*enera*li= V*idi*t Marchio de Montnegre = V*idi*t de Vilana Perlas pro Cons*ervatore* Gen*erali* = V*idi*t Estanga Reg*ens* = V*idi*t. Marchio de la Vega, Reg*ens* =pagó la Medianata= In Divers*oru*m V = folio xix = Privillegio a la Ciudad de Mataró para que sea tenida y estimada por una de los Reynos de Castilla y sus hijos gozen de lo que gozan sus naturales sin limitación alguna = Soluerunt pro jure Sigilli nongentum solidos = Consultado= Don Joannes Fran*cis*cus.de Verneda, locumt*enens* in off*itio*.prot*onotarii*= locus Sig+illi.»

NOTES

1.- *Cort General de Barcelona (1705-1706). Procés familiar del Braç Eclesiàstic*, (Barcelona 2014), 893-894.

2.- Joaquim llovet, *Mataró 1680-1719. El pas de vila a ciutat i a cap de corregiment*, (Mataró 2002), 159-160

3.- Josep, M. Madurell, « Dos actas notariales de la entrega y quema de unos privilegios del Archiduque Carlos de Austria», *Estudios históricos y documentos de los Archivos de protocolos notariales*, (Barcelona 1930), 283-290.

4.- Arxiu Municipal de Mataró, AH,001-12, plec de privilegis de l'Arxiduc Carles d'Àustria.

5.- Arxiu de la Corona d'Aragó, C, Cartas reales, caixa núm, 6 de l'Arxiduc Carles d'Àustria «Tomo primero. Papeles Gobierno Intruso», fs 48-50. Fragments del text que transcrivim entre claudàtors [ ].

6.- Arxiu Històric de Tarragona. Lligalls, Papers diversos, doc.1412. Fragments del text que transcrivim entre claus { }

Santiago Vinardell i Palau va ser el periodista mataroní més important de l'època daurada de la premsa escrita. Nascut el 1884, desplegà la seva activitat en els camps de la literatura, el periodisme i la política. Catalanista i republicà, de ploma fluïda, després d'haver col·laborat a diverses publicacions mataronines, l'any 1909 s'inicià professionalment a la premsa de Barcelona i el 1915 féu el salt a la de Madrid. A la capital, hi arrelà, s'introduí en els ambients culturals i es va saber moure pels passadissos del poder; hi va morir assassinat en una de les matances de les primeres setmanes de la Guerra Civil.

Pere Tió i Casas ha investigat la figura d'aquest personatge famós al seu temps, influent i polèmic, però avui del tot oblidat. En l'article que segueix, primer d'una sèrie de dos, esbossa el perfil biogràfic de Vinardell des de la infantesa fins al dia que, ja com a reconegut periodista, es traslladà a Madrid.

SANTIAGO VINARDELL I PALAU (1884 - 1936) Periodista

– I –

«Hemos tomado el aperitivo en el "Casino de los señores". Hemos tomado el café en la Sociedad Obrera. Hemos charlado largamente con unos y con otros». S. Vinardell *Heraldo de Madrid*, 20 juliol 1919.

Els promotors del 18 de juliol, i els seus simpatitzants –i algun distret–, sempre han explicat que la societat espanyola del temps de la República estava dividida entre dos extrems irreconciliables que, inevitablement, s'havien d'enfrontar. I amb això han estat justificant el cop militar i la guerra, com una fatalitat causada per aquella divisió.

L'argument estaria bé si no fos que l'expliquen al revés, perquè varen ser la sublevació militar i la guerra, el que provocaren la polarització cap als extrems, i no al contrari. Abans del juliol de 1936, la societat estava formada, a més dels grups extremistes, per uns amplis sectors no radicalitzats que eren partidaris d'una política reformista i conciliadora que fos capaç de modernitzar el país i posar-lo a l'hora de l'Europa democràtica.

Un bon exemple d'aquests, que finalment hagueren de callar, l'encarna el periodista mataroní Santiago Vinardell i Palau, un personatge famós al seu temps però avui bastant oblidat. En aquest article fem una breu aproximació a les seves idees, i li esbossem un perfil biogràfic, quelcom que no tenia.[1]

UNA PRESENTACIÓ

Santiago Vinardell fou el periodista mataroní més destacat i popular de l'època daurada de la premsa escrita. Fill d'una coneguda família de la ciutat, de caràcter inquiet i dinàmic, va iniciar-se molt jove a la política i el periodisme.

Home de ploma fluïda, es donà a conèixer com a poeta als Jocs Florals; fou autor d'obres de gèneres tan diversos com la prosa poètica, la novel·la, el conte o la monografia documental i, fins i tot, escrigué vodevils i fou lletrista de sarsueles i cançons, i també fou traductor, però, sobretot, es distingí com a articulista, director i fundador de periòdics.

Fou un prestigiós columnista d'ampli repertori als diaris de gran tiratge, com *La Vanguardia*, l'*Heraldo de Madrid* o *Informaciones*. Bon coneixedor de la indústria de la premsa moderna, sempre sospirà per publicar un diari que s'acostés al nivell dels grans rotatius europeus.

Catalanista i republicà, començà molt aviat en la política: no tenia gaire més de vint anys que ja formava part de la comissió organitzadora de Solidaritat Catalana a Mataró (1906); en aquesta ciutat va ser fundador del Centre Autonomista Republicà i un dels seus militants més actius. Precisament va fer els primers passos dins del periodisme polític escrivint en els setmanaris que havia contribuït a crear, *Llibertat!* (1906) i *Mestral* (1907-1909), els portaveus dels nacionalistes republicans mataronins.

Santiago Vinardell i Palau (1884-1936) retratat a Madrid pel famós reporter i retratista «Alfonso». Àlbum familiar.

Féu el salt a la premsa de Barcelona[2] el 1909 com a redactor de *La Tribuna*, des d'on fundà *El Día Gráfico* «Único diario de la mañana ilustrado por el perfecto procedimiento de huecograbado» (1913).

Admirador de la cultura francesa, durant la Primera Guerra Mundial es manifestà obertament partidari dels països aliats, actitud que reflectia en els seus articles i amb el seu comportament. El 1915, en ple conflicte bèl·lic, es traslladà amb la família a viure a Madrid, on anà a buscar millors oportunitats com a professional del periodisme.

Republicà convençut, culte, ben plantat, elegant i de conversa amena, aviat tingué entrada en la bona societat de l'època i en els ambients intel·lectuals de la capital –fou un dels primers i dels més constants animadors de la tertúlia del *Café de Pombo* de Ramón Gómez de la Serna–. A Madrid, hi arrelà i s'hi va saber moure pels passadissos del poder.

Allà, hi visqué amb gran il·lusió i entusiasme la proclamació de la II República i l'aprovació de l'Estatut de Catalunya de 1932. El nou règim li confià càrrecs de responsabilitat i, en el darrer moment de la seva vida, durant la voràgine del Bienni Negre, es veié embolicat en tripijocs de l'*affaire* Straperlo que comprometeren, i feren caure del govern, el Partit Radical d'Alejandro Lerroux.

Va morir assassinat, amb altres detinguts de Madrid, en una de les matances que es varen fer al principi de la Guerra Civil.[3] Acabava de complir cinquanta-dos anys i deixava l'esposa i un fill.

LA FAMÍLIA

Santiago Vinardell i Palau va néixer al carrer de Sant Antoni, número 30 de Mataró el 24 de setembre de 1884,[4] fill d'Ernest Vinardell i Sagarra (1858-1890) i de Margarida Palau i Guañabens (1863-1885).

Va poder conèixer ben poc els seus pares, perquè quan encara no havia complert l'any ja va perdre la mare, i quan tot just en tenia cinc, el pare.[5] La mare, Margarida Palau, procedia d'una família de sabaters del carrer de Barcelona,[6] i el pare, Ernest Vinardell i Sagarra, interventor de Consums de l'Ajuntament, era fill dels propietaris del Tint d'en Vinardell, l'empresa que, més tard, es convertiria en els tints Clément Marot, avui desapareguts.

La família Vinardell tenia una bona posició social i econòmica, a Mataró: eren els propietaris del tint més important i ocupaven càrrecs rellevants de la ciutat. L'avi Josep Vinardell i Alsina havia fet costat a Josep Garcia Oliver a la Junta de Govern[7] de la Caixa d'Estalvis de Mataró tot just acabada de fundar, i fou regidor de l'Ajuntament dins les files progressistes de Garcia Oliver.[8] Era un fabricant, un burgès.

Els Vinardell no s'havien desentès mai de la cosa pública, una vocació que ja els venia de lluny: al besavi, el fundador de la indústria, Joaquim Vinardell, ja se'l troba formant part de la milícia en el Trienni Liberal (1820-1823), defensant la Constitució de 1812; també està en la Junta de Sanitat i Beneficència que es va formar amb motiu de l'epidèmia del còlera (1854); és regidor de l'Ajuntament en el bienni 1865-1866, i suplent en la Junta Revolucionària Provisional que va haver de prendre les primeres decisions per acomodar la ciutat al nou ordre sorgit de la Gloriosa Revolució de Setembre de 1868. Família inquieta i compromesa amb el seu temps: són protagonistes de la Revolució Liberal –i la Industrial–.

L'oncle artista, el pintor i professor Josep Vinardell i Rovira (1851-1918),[9] que Santiago

Vinardell evocava amb gran consideració i afecte,[10] era un hereu de la Renaixença, però no arribà a baixar a l'arena de la política: estava interessat per la història i l'arqueologia, era, des del 1892, soci corresponsal de l'«Associació Artístico-Arqueològica de Barcelona», i soci fundador de la seva homònima mataronina. Aquestes associacions foren l'embrió de molts centres i associacions catalanistes que s'anaren formant en els últims anys del segle. El catalanisme de l'oncle Josep Vinardell era el cultural: era amic de Terenci Thos i Codina, havia col·laborat amb Pellicer i Pagès il·lustrant-li el seu *Iluro*,[11] va ser el primer professor de dibuix i pintura de l'Escola d'Arts i Oficis (1886)[12] –i també ho era a Santa Anna i a Valldèmia–, i fou el primer director del Museu de Mataró (1894); i, quan es formà el Centre Catalanista de Mataró (1899), se'l va designar president provisional, però no arribà a ser-ho definitiu; tenia un límit, l'oncle.

Aquest era l'ambient de l'entorn familiar del futur periodista.

Amb la mort de la mare de Santiago Vinardell, pare i fill es recolliren a la casa pairal dels Vinardell, al camí Ral. La mestressa era l'àvia Narcisa Sagarra i Puig (1839-1897), una dona de mitjana edat, la vídua de Josep Vinardell i Alsina i mare d'Ernest –el pare d'en Santiago– i de quatre nois més.

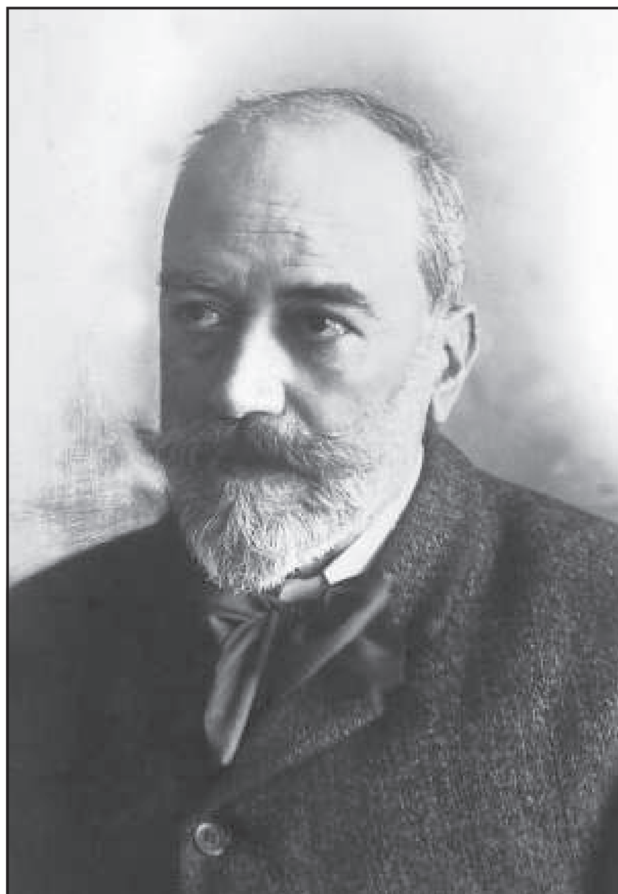
En Santiago i els seus oncles –excepte l'oncle Paco, l'hereu del tint– juntament amb les germanes de l'àvia Narcisa, rebran una part important de l'herència d'Antoni Cuyàs i Sampere, el corsari i home de negocis mataroní que havia tornat molt ric d'Amèrica i que es va casar ja vell, en segones núpcies, amb Maria Sagarra i Puig, la germana gran de l'àvia, que els beneficiarà en el seu testament.[13]

ESTUDIS, AFECCIONS LITERÀRIES

Santiago Vinardell va fer els seus estudis fins al batxillerat a l'Escola Pia de Santa Anna de Mataró, tocant a casa seva. Hi trobà algun bon mestre, en aquesta escola, com el pare Josep Concabella,[14] amb qui va seguir mantenint després una bona relació –fins al punt que li va encarregar de fer la prèdica en el dia del seu casament–. El pare Concabella era poeta, erudit i catalanista, un home de la Renaixença, de la mateixa generació que l'oncle pintor, i també amic de Terenci Thos i Codina; Concabella fou corresponsal a Mataró de mossèn Antoni M. Alcover per a la redacció del seu Diccionari Català-Valencià-Balear. Tot fa pensar que aquest escolapi degué tenir una particular incidència en la trajectòria i les inclinacions del jove Vinardell.

Vinardell es llicencià en Dret a la Universitat de Barcelona, però no arribà a exercir mai la carrera. Durant els cursos de la llicenciatura residia a Barcelona a casa del seu oncle Ricard Vinardell i Sagarra.[15] Aquesta circumstància li donà l'oportunitat de freqüentar els ambients polítics i culturals barcelonins i, especialment, els Estudis Universitaris Catalans –aleshores domiciliats a l'Ateneu Barcelonès–, on estigué matriculat als cursos de Literatura Catalana.[16] L'estada a Barcelona coincideix amb els anys d'esplendor del Modernisme i els inicis del catalanisme polític organitzat.

A Mataró, l'estudiant Santiago Vinardell i una colla d'amics de bona família animaven la societat columbòfila «La Mensajera de Iluro» domiciliada al carrer d'en Pujol –del local en deien «el Colomar»–; també tenien un petit racó a la Muralla on practicaven la lluita greco-romana,[17] i

Josep Vinardell i Rovira (1851-1918), l'oncle més gran de Santiago. Pintor, professor de l'Escola Municipal d'Arts i Oficis i primer Director del Museu de Mataró, amic de Thos i Codina i de Pellicer i Pagès. Foto J. Rosset. Àlbum familiar.

L'escolapi Josep Concabella i Canyameras (1852-1929), poeta, erudit i catalanista. Arxiu Provincial de l'Escola Pia de Catalunya.

Edifici de l'Escola Pia de Santa Anna. Imatge del 1879-80.

Santiago Vinardell amb els alumnes de batxillerat de l'Escola Pia. Àlbum familiar.

més tard varen arrendar un pis d'una sola habitació a la Riera[18] on, d'una manera desenfadada i alegre, sota el nom de «Mussol-Club-Futurista», discutien de literatura, parlaven d'esport i de política i organitzaven vetllades literàries i musicals. Se'ls qualificava de «modernistes». Eren socis del Centre Mataroní, «el casino dels senyors».

En les «sessions íntimes» dels dissabtes a la nit del «Colomar», i després al pis de la Riera i en les vetllades artístiques del Centre Mataroní, no solia fallar-hi mai un jove Vinardell de divuit o dinou anys que hi recitava poesies d'autors consagrats –amb alguna de pròpia entremig–; el seu amic Josep Sabater i Sust hi interpretava al piano les obres dels grans compositors.[19] En sabia tant, de recitar, en Vinardell, que sempre se li encarregava de pronunciar unes paraules ben dites en celebracions, aniversaris, casaments i, fins i tot, primeres misses.

Aquestes afeccions literàries el varen fer saltar aviat a la palestra: el gener de 1904, amb dinou anys acabats de fer, ja publica algun article destacat a *La Costa de Llevant.*[20] Per les festes de les Santes, se celebren els Jocs Florals a Mataró; Vinardell s'hi presenta i obté la Viola d'Or. Cap a finals d'any publica el seu primer llibre de poesies, *Plomas i Bolvas* (1904); l'any següent (1905) es presenta als Jocs Florals de Badalona i obté un accèssit a la Flor Natural; però el gran èxit de la Flor Natural li arriba amb els Jocs de la Bisbal (1907); inquiet com és, a més de seguir participant –i guanyant premis en molts certàmens–, accepta el càrrec de secretari dels Jocs Florals de Calella (1907) i, més tard, el de membre del jurat dels de Badalona (1910).

Santiago Vinardell als vint anys, poeta, a l'època del «Colomar» i el «Mussol-Club-Futurista». Foto Pineda. Àlbum familiar.

Plomas i Bolvas (1904) Llibre de poesies. El primer llibre de Santiago Vinardell, de dinou anys; pròleg del seu amic Ramon Suriñach Senties, de vint-i-tres, i portada dibuixada per Ricard Opisso, de vint-i-quatre. MASMM. Biblioteca.

MATRIMONI, PRIMERA FEINA

Santiago Vinardell es va casar el 18 de juliol de 1907 al santuari de la Misericòrdia de Canet de Mar[21] amb Francesca Sabater i Sust (1885-1961),[22] germana del seu gran amic, el distingit mestre Josep Sabater, primer virtuós pianista i, després, director de l'orquestra del Gran Teatre del Liceu, i que serà el pare de l'exímia i malaguanyada pianista Rosa Sabater (1929-1983).

El nou matrimoni va establir el seu domicili en un carrer de Mataró acabat d'obrir, el carrer de la Coma 32, i tingué un únic fill, Joan-Ernest Vinardell i Sabater, que va néixer el 18 d'octubre de 1908.

En aquells primers anys de casat, Santiago Vinardell es guanyava la vida regentant un negoci d'instal·lacions elèctriques –que tenia ben poc a veure amb la carrera de Dret que havia estudiat. Feia publicitat del negoci amb aquests anuncis:

> «Grans i petites instal·lacions elèctriques amb perfecció i economia. Material superior. Personal apte. Il·luminació de botigues pels sistemes més moderns. [...]. Instal·lació en la vostra fàbrica, botiga, taller o domicili. [...]. Dirigir-se a Santiago Vinardell, carrer de la Coma, núm. 32, Mataró».[23]

Hem de recordar que l'electricitat no es generalitzà fins uns quants anys després de la publicació d'aquests anuncis, quan l'economia es beneficià dels estímuls de la Primera Guerra Mundial. Santiago Vinardell tenia un establiment molt avançat al seu temps, doncs.

UN INQUIET: LA POLÍTICA, LA PREMSA DE COMBAT

Santiago Vinardell, home d'idees, inquiet, no en té prou a modernitzar-ho tot amb l'electricitat, que

també creu que pot contribuir a renovar la vida pública de Mataró, que la té en molt mal concepte:

> «Aquí la vida civil no existeix. Una colla d'egoïstes, una colla de fanàtics, una gran majoria d'indiferents. Això és Mataró».[24]

Pensa que aquest ambient és superable. Té motius per a l'optimisme: la victòria electoral catalanista del 1901, que ha vist de molt jove i de molt a prop, i les successives conteses electorals que han anat obrint pas a catalanistes i republicans.

Els amics dels ambients catalanistes dels anys d'estudiant a Barcelona li obriren les pàgines de la premsa de la capital. Hi debutà d'una manera molt impetuosa, amb les formes pròpies d'un jove idealista. No tenia gaire més de vint anys que publicava al periòdic catalanista *Joventut* un article d'ardent nacionalisme que ell mateix qualificava com el «cant d'un boig, d'un somniador».[25] Insistia amb el mateix to en un setmanari catalanista molt més radical, *La Tralla*: «La Catalunya renaixent vol veure's redimida, i hi vol a tots els pobles de la Terra per a fer la Universal Federació que serà la mort de tots els Estats opressors i tirànics. Joves, treballem!».[26]

L'atac d'uns militars espanyols al *Cu-cut* i a *La Veu de Catalunya* el novembre de 1905 fan reaccionar tot el país. Coincideix amb el moment que Vinardell s'implica amb més intensitat a difondre els ideals del catalanisme i a propugnar la República.

Capçalera del darrer número de *Mestral,* 23 octubre 1909, el setmanari dels nacionalistes republicans de Mataró, dibuixada per Feliu Elias «Apa», amic de Vinardell. Biblioteca Popular de la Fundació Iluro.

Es llança a fundar a Mataró el Centre Autonomista Republicà,[27] –el nom que rep en aquesta ciutat el Centre Nacionalista Republicà–, on se'l designa secretari i es converteix en un dels elements més actius.

El Centre Nacionalista Republicà estava integrat inicialment pels que s'escindiren de la Lliga el 1904, que eren militants que estaven més a l'esquerra i eren més clarament nacionalistes, que lluitaven per la causa de la República i proposaven una política amb vocació social i propera a les forces obreres moderades; s'aglutinaren entorn al setmanari *El Poble Català*, després diari, que serà el seu portaveu. Les classes treballadores d'aquells anys, però, s'inclinaven més per l'anarquisme o el republicanisme de Lerroux que per aquest republicanisme català.

Vinardell només té vint-i-dos anys quan intervé en la fundació del setmanari *Llibertat!* l'òrgan a Mataró dels nacionalistes republicans, que s'adhereixen a Solidaritat Catalana. *Llibertat!* té una curta vida –del 13 de setembre al 6 de desembre de 1906– però aviat li prendrà el relleu el setmanari de la mateixa ideologia, *Mestral* –que es publicà, amb algun parèntesi, del 13 juliol de 1907 al 23 octubre de 1909– on Santiago Vinardell fou també fundador i un dels més prolífics redactors, sovint amb el pseudònim –que ja usava a *Llibertat!* i en altres llocs– de «Jacobus», en la seva columna fixa «Des del meu recó».

En aquestes publicacions, hi escriu de tot: comentaris d'actualitat local o nacional, hi publica poesies pròpies o traduïdes del francès, elogia les accions dels seus correligionaris o censura la poca elegància d'alguns redactors de la premsa de l'oposició: «La premsa ha de fer-se per a educar. Sia el nostre llenguatge culte i refinat».[28] L'elegància en l'escriptura, en la confrontació política i en tots els aspectes de la vida, serà una vindicació constant en tota la seva carrera.

Però, sobretot, està convençut de la capacitat de renovació que porta el jovent com ell. La seva generació és de gent esperançada, optimista, que mira al futur. Ve't aquí com ho expressa, en l'article que titula «Els Joves»:

> «Direm: joventut catalana! i tot seguit ens sobtarà l'esplèndida visió de la Catalunya nova, liberal, expansiva, oberta amplament i generosament a tot aire de renovació... que així la volem nosaltres, els joves».[29]

La seva extraordinària vitalitat li permet compaginar càrrecs en entitats ben diverses: el 1907, en el mateix any que es casa i el trobem portant un negoci d'instal·lacions elèctriques, el veiem exercint de secretari, i fundador, de la Secció Acadèmica del Centre Mataroní, «el casino dels

senyors»; pronuncia el discurs inaugural del nou estatge de l'Orfeó Mataroní; és el Secretari del Centre Autonomista Republicà, i participa molt activament en els actes de la seva constitució;[30] és fundador i vocal de la junta de l'associació filial d'aquest centre, el Foment de la Sardana –on fa un dels dos discursos del dia de la inauguració–,[31] és qui redacta més articles en les publicacions del Centre, i encara li sobra temps per estudiar esperanto[32] i escriure poesies per als Jocs Florals. El 18 d'abril de 1908 assisteix a Barcelona, en representació de *Mestral*, al I Congrés Català de la Joventut Republicana.[33]

Manté un accelerat ritme de treball.

SENSIBLE A LA QÜESTIÓ OBRERA

Vinardell pertanyia a una família benestant i tenia aficions de senyoret, però era un jove amb inquietuds, sensible a les grans qüestions del seu temps. El 17 de març de 1907 es va inaugurar solemnement la Secció Acadèmica del Centre Mataroní; Santiago Vinardell, en qualitat de secretari i fundador de la Secció, va obrir l'acte i, «con la galanura propia de su brillante estilo»,[34] va llegir la memòria que ens permet descobrir els punts bàsics del seu programa: es lamenta de l'estat de Mataró, d'incúria i inacció; es proposa difondre la cultura entre totes les classes socials, i confia en els beneficis que pot aportar l'organització de conferències, debats, projeccions, i la fundació d'una biblioteca, que hauran de servir per posar en contacte la joventut estudiosa amb la classe obrera. «El señor Vinardell fue aplaudido calurosamente, tanto por los bellos ideales que expuso como por su dicción elegante e inimitable» –diu el diari–. El que estava proposant no era un programa de centre recreatiu, sinó un programa –que potser no va passar de programa– de formació i de compromís.

Tenia vint-i-dos anys i un projecte ben clar: se sabia pertanyent a la classe burgesa, i reconeixia que era necessari canviar el sistema vigent –«Jo no m'hi trobo pas bé en l'actual organització social, jo sóc un descontent, un inquiet. Jo no em conformo»–.[35] Estava convençut que la problemàtica social, el conflicte de classes, només es podia resoldre elevant el nivell d'instrucció dels obrers. L'analfabetisme a Catalunya era del 60 per cent, en aquells moments, i a Espanya, del 80. La conveniència d'elevar la instrucció de les classes treballadores va ser, des d'un bon principi, un precepte bàsic del seu pensament. Ja el 1906, a *Llibertat!,* escrivia:

> «L'obrer ha de redimir-se ell mateix fent-se home lliure. L'obrer instruït logrará l'emancipació».[36]

Dos anys després, dirigint-se als «germans obrers» els diu:

> «Jo pertanyo al que vosaltres anomeneu *classe senyora*. La gran revolució vostra heu de fer-la instruint-vos i educant-vos. Poble: vols la revolució? Vet aquí l'arma, la gran arma: Universitat Popular!».[37]

Vinardell pretén fer a Mataró una de les primeres Universitats Populars de Catalunya i durant el curs de 1907 i 1908 ja es programa un seguit de conferències a càrrec d'intel·lectuals i acadèmics de primer ordre a la seu del Centre Autonomista Republicà de la plaça de Cuba.

El 1912 guanya el Premi Extraordinari dels Jocs Florals de l'Ateneu Obrer Català de Sant Martí que es concedeix «al millor treball dedicat al millorament de la classe obrera per la instrucció i l'educació». Vinardell, en l'escrit guardonat, exhorta els obrers a instruir-se, per ajudar-los a sortir d'aquesta situació:

> «Per la instrucció i l'educació millorareu materialment la vostra classe, sense sotracs ni violències. El dia que sota les bruses blaves, es redreci, amb la dignitat d'un rei, l'obrer culte,

El Centre Autonomista Republicà es va domiciliar a l'immoble del Casino la Unión, de la plaça de Francesc Pi i Margall, actualment la plaça de Cuba.

> l'home conscient dels seus actes, s'haurà fet més per al millorament de la classe que amb mil vagues revolucionàries».[38]

Recomana als obrers que s'apartin dels demagogs de «baixa política i oratòria canallesca» i els anima a reivindicar «cases barates i higièniques, una biblioteca en cada barri, i escoles amb tots els avenços pedagògics» per als seus fills.

La fórmula és, doncs, ben diferent de la utopia de la revolució, o de «la repartidora», que predicaven uns altres. Són propostes que podria haver fet seves qualsevol regeneracionista del seu temps.

DE LA GENERACIÓ NOUCENTISTA

De fet, Vinardell és un jove hereu del camp abonat per la Renaixença, i forma part de la generació que haurà d'impulsar un dels moviments més fecunds de la cultura catalana, el Noucentisme, convençuts que «fent cultura per a tothom» contribuiran a renovar i modernitzar el país.

Els noucentistes reivindiquen la civilitat, l'harmonia, la bellesa clàssica, la serenitat i la raó; són gent que idealitzen la «Catalunya-ciutat» com a punt culminant de la civilitat; no són de «sots feréstecs» ni de «Manelics». Voldrien que tots els racons de Catalunya participessin dels avenços de la gran ciutat. En el curs de 1908-09 s'organitza a Barcelona un cicle de conferències sota el títol de «Catalunya-ciutat» on tots els conferenciants són catalans no barcelonins; Vinardell serà un dels cridats a la tribuna.

Conseqüent amb el seu interès per difondre la cultura, que tant ha de contribuir a alliberar la classe obrera, participa en el II Congrés d'Ateneus i Associacions de Cultura (1912) en qualitat de Vicepresident de la Comissió de Biblioteques i Vulgarització,[39] on presenta la ponència «Les biblioteques populars dels pobles. Un projecte d'unificació». Les biblioteques populars foren un exponent dels ideals noucentistes i una de les grans eines que utilitzà la Mancomunitat de Catalunya (1914) per a la promoció i la difusió de la cultura. Hauria pogut fer una bona feina, Vinardell, a la Mancomunitat, per aquesta afinitat de pensament. Però amb la Mancomunitat tot just instaurada –i dirigida per homes de la Lliga–, la seva vocació pel periodisme el va portar a Madrid el 1915, en plena Guerra Mundial, on es professionalitzà definitivament i esdevingué un popular i prestigiós articulista.

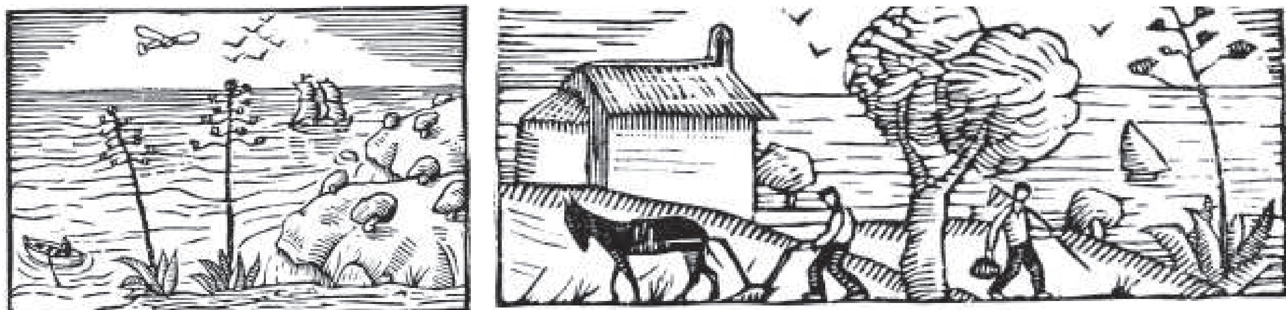
Instal·lat a la capital d'Espanya publicà el llibre *Aleluyas* (1919), amb deliciosos gravats al

Gravats al boix d'Enric-Cristòfol Ricart del llibre *Aleluyas* (1919) de Santiago Vinardell. Biblioteca Popular de la Fundació Iluro.

boix, el primer llibre que va il·lustrar el qui seria considerat «el gravador del Noucentisme», Enric Cristòfol Ricart. Aquest llibre simbolitza la doble vocació de Vinardell, que es va moure entre dos mons: Catalunya i Madrid. Està pensat en català i escrit en castellà; l'imprimeix un dels establiments gràfics més prestigiosos de Catalunya, Oliva de Vilanova, impressor, i l'edita la Librería Fernando Fe, de la Puerta del Sol de Madrid; l'escriu Vinardell, i té el pròleg del seu amic Ramón Gómez de la Serna; la meitat dels articles estan sota l'epígraf de «Mediterráneas», que són un conjunt de quadres literaris que podrien estar pintats per Joaquim Sunyer, l'Obiols o l'Aragay, i l'altra meitat porten el títol de «De tierra adentro», que són un fresc de la vida de la *villa* de Madrid. Les dues ànimes de Vinardell aplegades en un llibre.

La generació dels noucentistes, tan preocupats per la cultura, la feina ben feta i la civilitat, es va veure arrossegada per unes circumstàncies que els dugueren a la deriva cap a paratges insospitats, i varen haver de contemplar com aquell gran edifici que estaven aixecant, on hi havien dipositat tantes esperances, s'ensorrava per la violència d'una guerra que tot ho destruí i, a alguns, com a Vinardell, fins i tot els segà la vida.

NACIONALISTA AMB PREOCUPACIÓ SOCIAL

La iniciació amb el P. Concabella, l'afecció per la poesia i els Jocs Florals, i els estudis de Literatura Catalana als Estudis Universitaris Catalans li foren molt útils, a Vinardell, per al perfeccionament de la seva expressió escrita, i no el varen pas destorbar del seu compromís social, com es pot veure per la temàtica que domina els seus articles en la premsa mataronina: l'esperança en el jovent, la civilitat, el patriotisme català, el combat contra el caciquisme, i una reiterada preocupació per la classe treballadora. La circumstància de ser fill d'una ciutat industrial, i de pertànyer a una família de fabricants, li permetia conèixer de primera mà la situació de la classe obrera i la seva problemàtica.

El 3 d'abril de 1909, quan falta molt poc per l'esclat de la Setmana Tràgica, Vinardell és el responsable de pronunciar la 17a. conferència organitzada per l'Associació Nacionalista Catalana dins del cicle «Catalunya-Ciutat» a què ens hem referit, i encara que el títol, «D'orientacions catalanes», poca cosa ens diu del contingut, el podem saber l'endemà mateix gràcies a l'àmplia ressenya que en fa *El Poble Català*, que extractem:

> «El jove i il·lustrat publicista mataroní Santiago Vinardell amb magnificència d'estil i una altament lloable sinceritat s'ocupà de l'obrerisme.
>
> Va descriure la vida misèrrima de l'obrer, de l'home-màquina, i féu una crida a la joventut nacionalista a preocupar-se de les qüestions del Treball, a viure-les i a sentir-les. Lloà també l'orientació que comença a dibuixar-se entre el proletariat català envers el socialisme, als predicadors del qual els desitja la serenitat i rectitud necessàries per a seguir la seva tasca».[40]

Nacionalisme i socialisme són dos conceptes que no vol deslligar i que formen part del seu ideari de joventut, però deixa ben clar que el reconeixement de la nacionalitat catalana és una qüestió prèvia a totes les altres. En un article a *Mestral* ho explica:

> «Per damunt de tot poso l'afirmació nacionalista. Per damunt de totes, però també paral·lelament a altres aspiracions, volem el reconeixement de la Nacionalitat Catalana.
>
> Qüestió social? Reconec que el socialisme és avui l'única solució, i tant ho reconec, que el dia que el socialisme afirmi i defensi la Nacionalitat Catalana, penso declarar-me resoltament socialista».[41]

Però, compte, que Vinardell posa el nacionalisme per davant de tot, i el seu concepte de «socialisme» hem de matisar-lo atenent posteriors afirmacions seves: ell pretén una política

social progressista –que ja hauria estat molt, en aquell moment–, no la implantació del Socialisme, que ens podria fer suposar per la manera com ho diu aquí.

CONTRA FANÀTICS, LERROUXISTES, REPUBLICANS FEDERALS I GENT DE LA LLIGA

A *Mestral*, el seu setmanari, acusen els republicans federals de Mataró de ser un partit d'oposició «a l'espanyola» i de no haver fet mai res de bo a l'Ajuntament, i qualifiquen els lerrouxistes de fanàtics, intransigents, agressors i llastimosos: «Els lerrouxistes són els "marianos" del republicanisme, com els "marianos" són els lerrouxistes del catolicisme».[42] No són anticlericals, «No vaig contra els catòlics, sinó contra els "marianos", que no és lo mateix»,[43] escriu Vinardell. Ell i el seu partit, ben clarament, són contraris a la demagògia i el fanatisme.

Els nacionalistes republicans de Mataró, integrants de Solidaritat Catalana, mostren molt aviat el seu desacord amb la Lliga –partit fort dins de Solidaritat– pel comportament poc lleial que té el diputat de la Lliga del districte amb els altres integrants de la coalició;[44] el desacord creix quan Cambó no mostra prou fermesa a Madrid per exigir la derogació de la Llei de Jurisdiccions –el punt més urgent del programa de Solidaritat Catalana; al moment que la Lliga opta per pactar amb els vells partits i amb cacics, gent de dretes –i margina els nacionalistes republicans–, el trencament amb Solidaritat Catalana ja es fa definitiu. El punt que unia els membres de la coalició, que fins ara havia estat el catalanisme, és substituït per la pertinença a les dretes o les esquerres. Solidaritat es desfà. Amb aquesta crisi el setmanari *Mestral* suspèn la publicació durant vuit mesos. En el darrer número de l'etapa, el 4 de juliol de 1908, escriuen:

> «Nasquérem de la Solidaritat, i apoiats en la Solidaritat hem viscut fins ara. D'aquí endavant ja no podem seguir així. Els prohoms solidaris porten un camí enterament oposat al nostre. La conducta de Solidaritat acceptant com a companys de causa els regidors liberals-cacics de tot el districte de Mataró, significa la negació del programa solidari».[45]

Així que *Mestral* torna a aparèixer, el març de 1909, poc abans de la Setmana Tràgica, i amb la Solidaritat ja desfeta, Santiago Vinardell es llança contra la política contemporitzadora de Cambó i la Lliga a Madrid i li diu:

> «Vós, don Francesc Cambó que, amb l'ajuda dels vostres i la passivitat dels de l'esquerra, heu prostituït la nostra política honrada, convertint el catalanisme en un partit a l'espanyola, [...]».[46]

No serà la darrera vegada, que se les tindrà amb Cambó.

SANTIAGO VINARDELL SE'N VA DE MATARÓ

En el Llibre de moviments del padró municipal de Mataró, amb data de 20 d'agost de 1910, s'enregistra la baixa de Santiago Vinardell i Palau, de vint-i-cinc anys, de la seva esposa Francesca Sabater i Sust, de vint-i-quatre, i del seu fillet Joan-Ernest Vinardell i Sabater, que encara no ha complert els dos anys, amb «destino» Barcelona.

No va ser un simple trasllat; Vinardell anava a Barcelona a començar una nova vida com a professional del periodisme, en aquell temps que viure del periodisme era una utopia reservada a molt pocs elegits. Potser l'herència que havia rebut li permetia l'audàcia d'iniciar aquesta aventura.

Sortia de Mataró amb les coordenades del seu pensament molt ben traçades, però els temps agitats que li van tocar viure, i els avatars de l'existència l'obligaran –quin remei!– a acomodar-les a les circumstàncies.

LA TRIBUNA

UN NUMERO 5 CENTIMOS

La actuación de LA TRIBUNA

Las campañas de LA TRIBUNA

Los triunfos de Cullaré

NOTA AL MARGEN

Cullaré y sus enemigos

Santiago Vinardell s'inicià professionalment al periodisme com a redactor de *La Tribuna* de Barcelona l'any 1909. Capçalera del 31 de gener de 1911, el darrer número dirigit per Antoni Cullaré. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

El cos de redacció i el personal d'impremta de *La Tribuna* el dia inaugural de les reformes que varen modernitzar el diari. Santiago Vinardell, al mig. 10 abril 1911. Àlbum familiar.

PROFESSIONAL DEL PERIODISME A BARCELONA. FUNDA *EL DÍA GRÁFICO*

Per a ell Barcelona no fou terra estranya perquè, des dels seus anys universitaris, hi mantenia moltes coneixences i relacions en els ambients culturals i de lluita. De feia temps que escrivia al diari *La Tribuna* (1909), exercia de corresponsal de la revista *Los Deportes* i col·laborava ocasionalment amb altres publicacions.

La primera ocupació com a professional del periodisme, la va tenir a *La Tribuna* fent-hi de redactor; però aviat va agafar-hi altres responsabilitats. *La Tribuna* era un diari del vespre, molt viu i dinàmic i, encara que fos escrit en castellà, dedicava gran atenció a la política catalanista des que n'era propietari i director Antoni Cullaré, un home de combat, republicà, que va haver de patir la presó i el desterrament, i afrontar fortes multes, pels articles que escrivia o publicava.[47] *La Tribuna* acostumava a informar àmpliament de tots els moviments republicans i, si s'esqueia, no dubtava a ironitzar sobre el partit que encapçalaven Jaume Carner i Pere Corominas, el partit on Vinardell havia estat tan compromès.

Vinardell mantenia la seva activitat d'agitador cultural però, en aquests anys de Barcelona, no l'hem sabut veure militar en cap formació política. Potser, inquiet com era, eficient i pràctic, es va anar decantant del seu partit sense abandonar, però, l'amistat ni l'afinitat ideològica amb els seus antics correligionaris, com es pot comprovar quan repassem *El Poble Català*, que seguí informant de totes les accions públiques i literàries del jove periodista mataroní. Tan amics, doncs.

El gener del 1911 Cullaré es va vendre *La Tribuna* a una societat bastant potent, econòmicament. Al cap de tres mesos ja s'aprecien canvis importants al diari: dobla el nombre de pàgines –passa de quatre a vuit– i millora la presentació amb amplis espais de reproduccions fotogràfiques.

Vinardell, que s'havia adonat de la precarietat de la premsa barcelonina, va aprofitar l'entrada dels nous capitalistes per animar-los a promoure un altre diari, que pogués emmirallar-se amb la millor premsa estrangera del seu temps. Proposà d'adquirir els sistemes tècnics més avançats, contractar periodistes ben formats i maquetistes competents, enviar corresponsals a l'estranger... En va resultar *El Día Gráfico* (1913), que seria el diari del matí de l'empresa, i *La Tribuna*, ja modernitzada, va seguir com el del vespre. Els dos diaris compartien redacció i maquinària, i eren els que contenien més il·lustracions fotogràfiques dels que es publicaven. Vinardell tenia vint-i-vuit anys i l'energia dels joves; se'l nomenà redactor en cap del nou diari i, de seguit, va prendre decisions importants: la primera de totes, reclutar els millors col·laboradors. En la carta que envia a Carles Rahola demanant-li que s'afegeixi al seu projecte, li explica qui són els

El Día Gráfico «Único diario de la mañana ilustrado por el perfecto procedimiento de hueco grabado», el diari que fundà Santiago Vinardell el 1913. Als primers mesos de la Guerra del 14 totes les portades estaven il·lustrades exclusivament amb fotografies de la conflagració bèl·lica. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

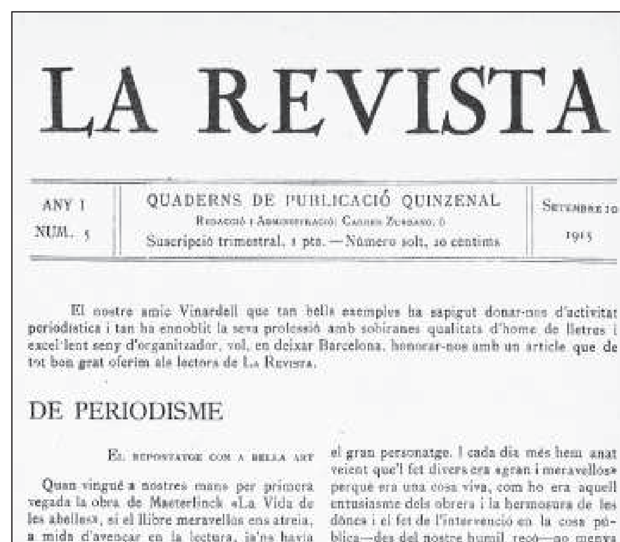
que ja li han confirmat que hi participaran, i li avança les idees que té per al nou diari:

> «Hem organitzat una col·laboració a base de gent nostra per a matar tot *resabi* de "provincianismo" i reflectir a tothora l'opinió catalana. Comptem amb Alomar, Ors, Ruiz, Pijoan, Ll. Zulueta, Josep Carner, Homs, Pahissa, Bertrana, Maseras, Pujols, etc.
>
> Ja veu que vostè no pot mancar-hi. [Les seves col·laboracions] les hi podria pagar a 15 pts.».[48]

Nomena corresponsal a Londres el seu amic Eugeni Xammar que era un jove de vint-i-cinc anys que acabava d'arribar a Anglaterra a treballar en un negoci de mobles, que de molt jove havia col·laborat a *La Tralla* i a *El Poble Català*, com Vinardell. Xammar explicarà en les seves memòries que la seva llarga vida periodística professional la va començar precisament a *El Dia Gráfico*, cridat pel seu amic Santiago Vinardell.[49] El 1914, tot just començada la I Guerra Mundial, Vinardell envia a cobrir la batalla del Marne un amic de la redacció que ha col·laborat amb ell en la fundació del diari, Manuel Fontdevila, un jove de vint-i-set anys que farà arribar les seves «Cartas de Francia», directament per comunicació telegràfica.

Santiago Vinardell havia posat totes les il·lusions en el nou diari però, segons va confessar més tard, les presses d'última hora i la capacitat de la societat editora, que no arribà fins on s'esperava, feren que els grans projectes no es convertissin en res més que en un *ridiculus mus.*[50]

Vinardell sempre tenia altres coses entre mans. Quan, el mes de gener de 1914, fou admès a l'Associació de la Premsa Diària de Barcelona, féu constar que treballava per a *La Tribuna* i *El Día Gráfico*, però la seva feina no s'aturava aquí, perquè publicava relats curts –novel·letes– a *La Ilustración Artística*,[51] estrenava al Gran Teatre Espanyol del Paral·lel, a càrrec de la companyia Bozzo-Jordi, la seva traducció al català d'un vodevil d'Alfred Hennequin, *La Pitets se'ns ha casat, o caragol treu banya* (novembre de 1914) que, segons els anuncis, fou un «grandiós exitàs»; i, encara, al mes de desembre, la mateixa companyia li estrenava un sainet original seu, *En un taller de modistes o la primera a Barcelona*.

LA REVISTA

ANY I — NUM. 5

QUADERNS DE PUBLICACIÓ QUINZENAL

Redacció i Administració: Carrer Zurbano, 6

Suscripció trimestral, 1 pta. — Número solt, 20 céntims

Setembre 10 1915

El nostre amic Vinardell que tan bells exemples ha sapigut donar-nos d'activitat periodística i tan ha ennoblit la seva professió amb sobiranes qualitats d'home de lletres i excel·lent seny d'organitzador, vol, en deixar Barcelona, honorar-nos amb un article que de tot bon grat oferim als lectors de La Revista.

DE PERIODISME

El reportatge com a bella art

Quan vingué a nostres mans per primera vegada la obra de Maeterlinck «La Vida de les abelles», si el llibre meravellós ens atreia, a mida d'avençar en la lectura, ja'ns havia el gran personatge. I cada dia més hem anat veient que'l fet divers era «gran i meravellós» perquè era una cosa viva, com ho era aquell entusiasme dels obrers i la hermosura de les dònes i el fet de l'intervenció en la cosa pública—des del nostre humil recó—no menys

La Revista de López-Picó. En el número del 10 de setembre de 1915 Vinardell parla del seu concepte del periodisme, dels punts dèbils de l'activitat periodística a Catalunya i explica els motius de la seva emigració cap a Madrid.

I per si no n'hi ha prou, en aquest temps, està escrivint la història de la impremta Oliva de Vilanova, [52] la prestigiosa casa d'arts gràfiques especialitzada en la decoració de llibres originària de Vilanova i la Geltrú que al cap de poc li imprimiran el llibre *Aleluyas*.

INCOMODITAT POLÍTICA I PROFESSIONAL. CAP A MADRID

Són temps convulsos, de gran agitació, d'il·lusions i de preocupacions: el 1914 és l'any que s'instaura la Mancomunitat de Catalunya i esclata la Primera Guerra Mundial, que aquí també genera controvèrsies i enfrontaments. Entre els polítics i intel·lectuals, alguns es manifesten neutrals, els altres es divideixen entre germanòfils i aliadòfils. Vinardell és un dels firmants del «Manifest dels catalans» en favor dels països aliats.[53] Al seu diari, *El Día Gráfico*, els propietaris han designat un director, Jaume d'Argila, que va derivant cap a postures germanòfiles; això serà per a Vinardell una incomoditat afegida al projecte de diari que havia ambicionat. Abandona *El Día Gráfico* i durant uns mesos publica articles a la revista *Iberia* (1915),[54] clarament aliadòfila.

Vinardell en un article a *La Revista*[55] explica la manera que té d'entendre el periodisme, moderna i dinàmica, i com li agrada «comentar el fet cert i palpitant, ben digne de la nostra vocació invencible d'anotar el vulgaríssim drama del fet divers. [...] Nosaltres que anem en el tramvia en el cantó del passeig i esguardem tota cosa com volent xuclar l'essència del diví espectacle del món»; el periodista, per ell, ha de saber observar la petita notícia –«el fet divers»–, i també veure –i explicar– les orientacions que prenen la política i l'economia, i mantenir la conversa, l'entrevista, amb el gran personatge. I encara aprofita l'article per queixar-se de la poca formació dels periodistes i per exigir un control de la professionalitat i la dignificació de l'ofici.

Vinardell, que ja és tractat de «distingit periodista» i d'«escriptor», ha vist que Barcelona no li proporciona l'ambient per a satisfer les seves aspiracions i decideix tornar a fer les maletes per anar-se'n, ara cap a Madrid, a buscar la realització professional que aquí no trobava. *El Poble Català* informa, el 10 d'octubre de 1915, que:

> «Avui marxa cap a Madrid el distingit periodista En Santiago Vinardell, el qual es trasllada a la Cort a exercir la professió que durant molt temps havia fet a la nostra ciutat».

En l'article esmentat de *La Revista*, sota l'epígraf de «La deserció», escriu que no se'n va perquè sigui un incomprès sinó per raons estrictament professionals:

> «Lamentem allunyar-nos de tot això que ens és tan car, i sentim –tots els periodistes hem de sentir-ho– que no se'ns necessiti per a res. [...] Si deixem Catalunya és, senzillament, perquè les nostres activitats no tenen mercat aquí. No podem oferir, per ara, als déus de la ciutat amada la nostra col·laboració a l'obra magna del seu renaixement. Un altre dia serà». [56]

Un altre dia serà, doncs. L'etapa barcelonina havia durat sis anys. Deixava Catalunya en uns moments crucials de la seva història, i es disposava a anar a conèixer de primera mà l'ebullició política d'un Madrid que aviat viuria l'ensorrament del sistema polític inaugurat amb la Restauració, la proclamació de la Dictadura de Primo de Rivera, l'adveniment de la República i l'esclat de la Guerra Civil.

Santiago Vinardell, aquell dia de tardor de 1915 que amb la família agafava el tren per anar-se'n a Madrid, no podia pas imaginar-se el paper que se li estava reservant com a cronista, actor i víctima dels esdeveniments que haurien de sacsejar el país en el període més intens de tot el segle.

Pere Tió i Casas

Gravat al boix d'Enric-Cristòfol Ricart
del llibre *Aleluyas* (1919) de Santiago Vinardell.
Biblioteca Popular de la Fundació Iluro.

Agraeixo a la Dra. M. Pilar Vinardell i Martínez-Hidalgo la seva gentilesa a facilitar-me les fotografies del seu avi que il·lustren aquest article, procedents de l'àlbum familiar.

NOTES

1.- El més complet que li coneixem són els tres quarts de columna que li dedica l'Enciclopèdia Espasa.

2.- Segons l'Enciclopèdia Espasa, generalment informada de primera mà, Vinardell col·laborava al diari *El Poble Català* tot i que no l'hi hem sabut trobar cap article amb la seva firma, a part d'un parell de poesies i textos guanyadors en els Jocs Florals que li reprodueixen; potser només hi era un simple redactor, d'aquest òrgan dels nacionalistes republicans, o era un d'aquells «... joves propagandistes, correligionaris dels districtes que portaven un solt i cercaven conversa, escriptors amics de la casa...» que freqüentaven la redacció, segons explica Claudi Ametlla quan parla d'aquest diari a *Memòries Polítiques, 1890-1917,* (Barcelona 1963).

3.- Fou afusellat tocant a les parets del «Cementerio del Este», actualment de l'Almudena, al costat de Vicàlvaro, als entorns de la capital.

4.- Segons la inscripció del Registre Civil del 27 de setembre, consta que va néixer el 24 de setembre de 1884. La inscripció del baptisme, registrada el 29 de setembre de 1884 al llibres sacramentals de Santa Maria de Mataró, consta que va néixer el dia 23 de setembre.

5.- La mare va morir molt jove, als vint-i-dos anys; aquesta desgràcia familiar va motivar que pare i fill es recollissin a la casa pairal dels Vinardell –on quedaven l'àvia del nen i els oncles–, al camí Ral, 45, avui número 306, davant per davant de can March serraller –on hi ha la clau penjant. El pare, Ernest Vinardell, va morir als 31 anys, molt poc després d'haver quedat vidu.

6.- Filla de Fèlix Palau Bartrina, sabater, i de Teresa Guañabens Montaña, domiciliats al carrer de Barcelona, 19. L'avi Francesc Palau també era sabater.

7.- Entre el 1864 i el 1870.

8.- Entre el 1874 i el 1877.

9.- Fill de la primera esposa de l'avi Josep Vinardell i Alsina, que es va casar en segones núpcies amb Narcisa Sagarra Puig, l'àvia de Santiago Vinardell –la mare del seu pare, Ernest Vinardell i Sagarra–.

10.- Santiago Vinardell, pròleg als *Tríptic de biografies del mataroní il·lustre Dr. En Terenci Thos i Codina,* (Mataró 1923).

11.- Josep Maria Pellicer de Dou i Pagès *Estudios histórico-arqueológicos sobre Iluro,* (Mataró 1887-1888).

12.- Des del 1886 era catedràtic de «Dibuix aplicat a les arts decoratives» i, en jubilar-se Josep Robreño, el 1888, s'encarregà també de l'assignatura de «Dibuix de figura i paisatge».

13.- «Testament d'Antoni Cuyàs i Sampere» i «Testament de Maria Sagarra i Puig» que es transcriuen en la secció de Documentació dels *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 55, (Mataró, abril 1996); Emmanuel Cuyàs «Antoni Cuyàs i Sampere» *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria,* núm. 55, (Mataró, abril 1996).

14.- El pare Josep Concabella i Canyameras (1852-1929) va fer estudis sobre la poesia llatina del P. Tomàs Viñas (1924), era autor de poesies amb títols com *Ma Pàtria* (1889), dels textos que recitaven els nens de Santa Anna quan representaven els Armats (1904) o dels *Goigs de la benaventurada Santa Anna* (1901), fou l'autor d'una nota biogràfica molt completa de Terenci Thos i Codina, publicada a *La Costa de Llevant* el 17 de maig de 1903, i de molts altres treballs. La seva obra més extensa, de 500 pàgines, és un *Himnari litúrgic. Versió catalana i en vers de tots els himnes de l'Ofici Diví, amb els propis de Catalunya i alguns de l'Ordre de les Escoles Píes* (1921); era soci corresponent a Mataró de la Institució Catalana d'Història Natural, en la secció de Botànica.

15.- Segons que explica la família. Aquest oncle s'estava al carrer de Girona, 15, tercer pis, de Barcelona.

16.- En l'article «Palestra y los pinos» que publicà a *La Vanguardia* el 2 de setembre de 1930, explica que un apreciat condeixeble seu d'aquells cursos era Lluís Nicolau d'Olwer que, de ben jove, ja mostrava una inusual erudició en la literatura catalana. Vinardell potser també es va matricular en altres disciplines.

17.- Els germans Klein formaven part de la colla: practicaven el ciclisme, l'automobilisme, la columbofília, la lluita greco-romana i el futbol.

18.- Situat al número 68 antic, sobre la botiga de Can Careta, una mica més amunt del que coneixem pel Canaletes. Segons un escrit de Santiago Vinardell a *La Costa de Llevant,* (Canet de Mar, 3 juny 1905).

19.- Ramon Suriñach Senties Pròleg del llibre de poesies de Santiago Vinardell *Plomas i bolvas,* (Barcelona 1904); també, les freqüents cròniques del *Diario de Mataró y su Comarca* que informen dels actes organitzats pel Centre Mataroní.

20.- Santiago Vinardell «El poeta R. Suriñach Senties al Colomà» *La Costa de Llevant,* (Canet de Mar, 30 gener 1904).

21.- Oficià la cerimònia mossèn Fèlix Castellà i féu la prèdica l'escolapi Josep Concabella; foren testimonis el poeta i novel·lista Ramon Surinyach Senties per part de la núvia, i el fabricant Narcís Marfà i Clivillés per part del nuvi.

22.- Filla del qui havia estat professor de música de l'Escola d'Arts i Oficis de Mataró, Joan Sabater Roca.

23.- És un anunci que li veiem publicat en alguns números dels mesos de desembre de 1908 i gener de 1909 a *Lo Pensament Marià,* de Mataró. Un parell d'anys abans, Vinardell i Barbosa són els representants a Mataró d'una companyia d'instal·lacions elèctriques i industrials dirigida per alemanys, segons una gasetilla de *La Costa de Llevant* de 7 d'abril de 1906.

24.- Jacobus –pseudònim de Vinardell– «Petita correspondència» *Mestral,* (Mataró, 3 abril 1909).

25.- Santiago Vinardell «Cant a la vida» *Joventut,* (Barcelona, 23 novembre 1905).

26.- Santiago Vinardell «Passat i avenir» *La Tralla,* (Barcelona, 11 setembre 1906).

27.- El Centre Autonomista Republicà de Mataró es domicilia als números 9 i 10 de la plaça de Pi i Margall, actualment la plaça de Cuba, on hi havia hagut l'antic casino La Unión, i el 1907 s'hi obrí el Café de España de Francesc Oller. Tenien entrada directa pel carrer de Sant Joaquim, 60.

28.- SANTIAGO VINARDELL «De moral periodística. (Dirigit als redactors del setmanari local La República)». *Mestral*, (Mataró, 22 febrer 1908).

29.- JACOBUS «Els joves» (Des del meu recó). *Mestral*, (Mataró, 7 març 1908).

30.- El míting inaugural de Mataró es fa el 13 d'octubre de 1907.

31.- El Foment de la Sardana s'inaugura el 10 de novembre de 1907.

32.- Sabem que és esperantista per la revista *Joventut*, 3 maig 1906. En aquells moments Vinardell, encara solter, dóna l'adreça del carrer de la Mercè, 6, primer pis, de Mataró.

33.- *Mestral*, (Mataró, 18 abril 1908).

34.- *Diario de Mataró y su Comarca,* (Mataró, 22 març 1907).

35.- JACOBUS «A un petit trinxeraire» (Des del meu recó). *Mestral*, (Mataró, 13 setembre 1907).

36.- JACOBUS «Als obrers» (Coses de micer Jacobus). *Llibertat! –periòdic nacionalista republicà–*, (Mataró, 20 setembre 1906).

37.- JACOBUS «Consideracions... Als masells –Revolució- a l'arma!» (Des del meu recó). *Mestral*, (Mataró, 8 febrer 1908).

38.- SANTIAGO VINARDELL «Camí de perfecció» *Jocs Florals de l'Ateneu Obrer de Sant Martí,* (Barcelona 1912).

39.- *El Poble Català*, 23 maig 1912, que informa del II Congrés d'Ateneus i Associacions de Cultura, que es va celebrar a Vilanova i la Geltrú.

40.- *El Poble Català*, (Barcelona, 4 abril 1909).

41.- SANTIAGO VINARDELL «Els republicans tradicio-nalistes» *Mestral*, (Mataró, 1 maig 1909).

42.- FOLLET *Mestral*, (Mataró, 27 març 1909).
El motiu de «mariano» s'aplica als membres de les congregacions marianes del Foment Mataroní, representatius a la ciutat, en aquells anys, del catolicisme més estricte i conservador.

43.- JACOBUS *Mestral,* (Mataró, 4 juliol 1908).

44.- S. GUBERN «Què passa a Mataró?» *El Poble Català*, (Barcelona, 13 agost 1907); sense firma «Coses de Mataró» *El Poble Català*, (26 abril 1910). Per aquests articles es veu que els directius de la Lliga a Barcelona varen encarregar al cacic mataroní Lluís Moret que *fabriqués* el diputat de la Lliga pel districte de Mataró.

45.- «Principi i fi» *Mestral*, (Mataró, 4 juliol 1908).

46.- SANTIAGO VINARDELL «Baixeses i covardies» *Mestral*, (Mataró, 13 març 1909).

47.- Antoni Cullaré i Aguilera va morir als 62 anys d'edat a Mataró, el 9 d'agost de 1933, a la casa número 31 del veïnat de Mata, coneguda per can Pineda o la Torre Blanca, una de les més sumptuoses de Mata.

48.- Carta del 26 d'agost de 1913 de Santiago Vinardell a Carles Rahola. Arxiu Municipal de Girona. Fons Carles Rahola i Llorens. Correspondència rebuda. Registre general 1563.

49.- EUGENI XAMMAR *Seixanta anys d'anar pel món,* (Barcelona 1974).

50.- SANTIAGO VINARDELL «De periodisme» *La Revista,* (Barcelona, 10 setembre 1915).

51.- *La Ilustración Artística* «periódico semanal de literatura, artes y ciencias»

52.- SANTIAGO VINARDELL *Keepsake con motivo del traslado a Barcelona de los Talleres Gráficos Oliva. Una empresa catalana de Arte Gráfico: La Imprenta Oliva de Vilanova. Seguido de breves notas sobre El decorado de los libros en España,* (Barcelona 1915).

53.- És un dels cent vint-i-nou intel·lectuals que firmen, el març de 1915, el «Manifest dels catalans» declarant-se a favor dels aliats en la guerra europea.

54.- JOAN SAFONT I PLUMED *Per França i Anglaterra. La I Guerra Mundial dels aliadòfils catalans,* (Barcelona 2012).

55.- SANTIAGO VINARDELL «De periodisme» *La Revista,* (Barcelona, 10 setembre 1915).

56.- SANTIAGO VINARDELL «De periodisme» *La Revista,* (Barcelona, 10 setembre 1915). Se'n va de Barcelona al mes d'octubre de 1915, però la decisió de marxar ja l'havia pres bastant abans, perquè aquest article, on n'explica les causes, està escrit el 25 de juliol de 1915.

Encara que no falten les males llengües («A cau d'orella» *L'Esquella de la Torratxa,* [Barcelona, 7 setembre 1916]) que diuen que va marxar a Madrid perquè Eduardo Dato, a qui Vinardell havia tractat molt bé en una entrevista, li va aplanar el camí quan hagué de sortir d'*El Día Gráfico* per desacord amb el germanòfil Jaume d'Argila.

Podem saber que, durant un temps, Vinardell hi va estar relacionat amb la formació política de Dato, perquè el diari monàrquic *ABC* del dia 23 de gener de 1917 quan dóna compte de la sessió inaugural de l'Ateneu del Círculo Liberal-Conservador, promogut per la Joventut del partit, explica que l'acte consisteix en la lectura de textos literaris i composicions poètiques en un homenatge que fan al rei totes les regions d'Espanya; Vinardell és l'encarregat de presentar un text en representació de Catalunya i Balears. José Sánchez Guerra, ministre del govern de Dato, va presidir l'acte i va dir «al hablar del estudio sobre Cataluña, que el regionalismo sano, que no es el separatismo, será la base de la regeneración española». El diari *La Correspondencia de España,* (Madrid, 24 gener 1917), de tots els comentaris del ministre només va recollir aquest que va fer sobre l'escrit de Vinardell; bon senyal que ja es devia fer escoltar.

Comentari de cinc peces de teatre inèdites d'Esteve Albert i Corp que es conserven manuscrites, mecanoscrites o ciclostilades, al Museu Arxiu de Santa Maria. Quatre d'elles han estat donació de l'Arxiu Viza Boltas: *La Marieta de l'ull viu, Verònica, Una de dues (Una de dos)* i *La cabana*. L'altra, *Targa (L'Andorra novella)*, va arribar mitjançant una donació anònima. De *Verònica, Una de dues (Una de dos)* i *La cabana* no tenim constància que se'n conservin altres exemplars que els dels MASMM.

CINC OBRES TEATRALS INÈDITES D'ESTEVE ALBERT AL MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA

La producció dramàtica d'Esteve Albert i Corp (1914-1995) comprèn tant les obres publicades en vida i pòstumament com les que deixà inèdites. La majoria d'aquestes últimes es conserven entre l'Arxiu Comarcal del Pallars Sobirà (ACPS) —prop d'un centenar— i el Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró (MASMM) —una dotzena—, a més d'unes poques que es troben en altres arxius i biblioteques, com la Biblioteca de Catalunya i la de l'Institut del Teatre (que encara no hem pogut consultar). El conjunt d'aquesta producció —sense ànim de voler ser exhaustius— abraça diversos àmbits. D'una banda, sobresurten els textos teatrals de tema clàssic, amb *Dones de Troia* (MASMM i ACPS) i, especialment, *Medea* (MASMM i ACPS), com a peces més remarcables, al costat de *Clitemnestra* (ALBERT 1997), *Penèlope* (ALBERT 1999), *Ifigènia* (ACPS), *Ariadna* (ACPS) i *Nausica* (ACPS), a més de *Les sirenes* (ALBERT 1999), *Del laberint a l'illa* (ALBERT 1999), *Ariana* [*sic*] *i l'etern laberint* (ACPS) i *Veles negres* (ACPS) com a curioses adaptacions modernes. Un cas a part seria *Pirene, Alcides i la fundació de Barcelona* (ALBERT 1997), en què es barregen llegenda i mitologia. I al costat de les obres sobre heroïnes clàssiques podria situar-s'hi *Verònica* (MASMM), bé que la protagonista pertanyi a la història sagrada.

Justament la religió, i concretament els retaules, constitueixen un altre vessant de la producció teatral d'Albert: *Retaule de Sant Ermengol* (ALBERT 1997), *Retaule dels Sants Màrtirs* (ACPS), *Retaule de Santa Isabel de Portugal* (ACPS), *Retaule de Santa Helena* (ACPS), *Retaule de la vida de la R. M. Maria Agna Jener* (MASMM) i, com a més destacat i representat, *De Nativitate Christi. Retaule del pessebre medieval* (MASMM, en traducció castellana impresa). Al costat d'aquestes peces, cal posar-hi, d'una banda, *El Pessebre Vivent d'Engordany* (ALBERT 1997) i *Els deixebles d'Emmaús. Estampes evangèliques de tema eucarístic* (Edicions de la Casa Patuel); i d'altra banda, les obres i escenificacions de temàtica medieval, com *Arnau d'Amalric* (Pagès editors), *Pont de Bar* (ALBERT 1997), *Arnaldeta de Caboet* (ALBERT 1997), *Bandera de Catalunya* (ALBERT 1997), *Jaume I, el Conqueridor, i la seva muller Violant* (ALBERT 1997), *Els fugitius* (ALBERT 1997) i *Ciutat de somnis* (ALBERT 1999).

Un altre grup el formen les obres properes al teatre popular i costumista, com *Camí de ramats* (ALBERT 1997), *Marieta de l'ull viu* (MASMM i ACPS) i *Targa (L'Andorra novella)* (MASMM i ACPS). Dues altres obres, *Un parell d'espardenyes* (ALBERT 1999) i *La cabana* (MASMM), malgrat la seva ambientació costumista, tenen un contingut polític amb el rerefons de la guerra, a l'igual de *Dancing-Plage* (ALBERT 1999), situada en la França ocupada pels alemanys.

I encara quedarien algunes obres de mal classificar, totes ambientades en època moderna: d'una banda, dos divertiments (o tres si hi afegim la peça ja esmentada *Del laberint a l'illa*, qualificada d'«entreteniment») com són *Ester o la professora de geografia* (Edicions de la Casa Patuel) i la peça sense diàlegs *Una de dues* (MASMM), aquesta amb algun punt de contacte amb la també esmentada *Les sirenes* perquè l'acció

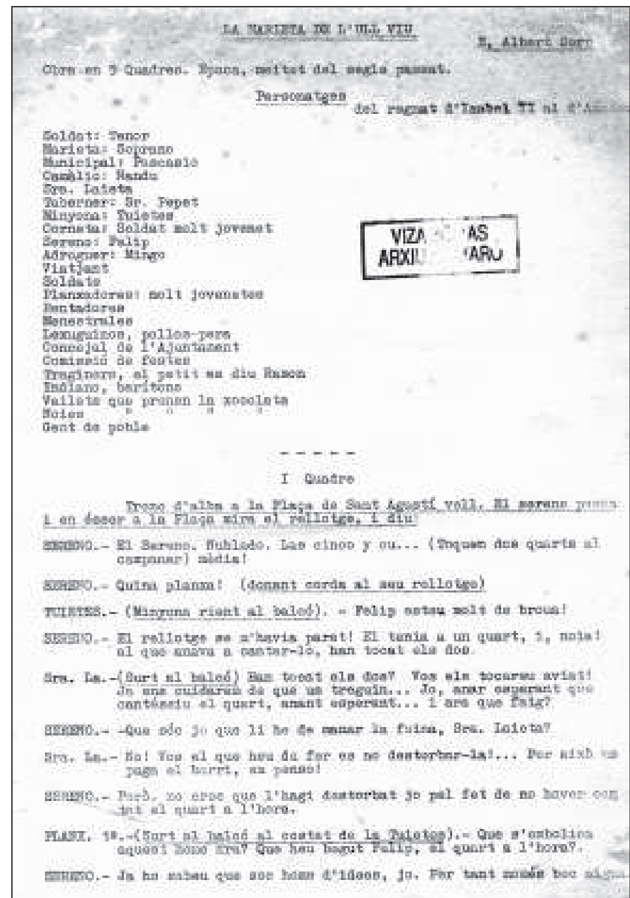
d'ambdues transcorre en un hotel; i, d'altra banda, *Karatchi. Ruta de hippies* (ALBERT 1999), l'acció de la qual també se situa en un hotel, en aquest cas pakistanès, però amb un curiós argument que fa l'efecte de ser una mena de manifest vital de l'autor.

De les dotze obres inèdites que es conserven al MASMM, en comentarem aquí cinc. De les altres set, entre peces acabades i incompletes, n'hem fet un breu comentari a la comunicació presentada a la *XXXI Sessió d'Estudis Mataronins* del MASMM (publicada al corresponent volum). Entre elles, destaquen *Medea* i *Dones de Troia*, de les quals ens ocuparem més extensament, per la seva rellevància, en una altra ocasió.

LA MARIETA DE L'ULL VIU. OBRA EN CINC QUADRES. (Mecanoscrit ciclostilat.)

Aquesta obra és possible que fos fruit d'un encàrrec. El 8 d'agost de 1964 el periodista Josep Tarín Iglesias publicava a *La Vanguardia* un article titulat «La plaza de San Agustín Viejo quiere honrar a la "Marieta de l'ull viu"», en el qual recordava la tradició segons la qual la dona que esdevindria la "Marieta de l'ull viu" havia nascut realment en aquella plaça del barri barceloní de la Ribera. Tarín donava notícia, també, de la iniciativa dels veïns per rememorar aquella figura tot representant, en ple carrer, l'obra de teatre que als anys 20 havia consagrat popularment el personatge: *Baixant de la Font del Gat o La Marieta de l'ull viu*, d'Amichatis (Josep Amich i Bert) i Gastón A. Màntua, estrenada exitosament el 15 d'abril de 1922 i publicada el 1924 (en almenys dues edicions, per Salvador Bonavia i per Ràfols), i que va estar en cartellera a Barcelona durant diversos períodes fins al 1935, la qual cosa dóna compte de la popularitat que assolí, com també el fet que fins i tot se'n fes una versió cinematogràfica el 1927. A la postguerra, l'obra s'havia reestrenat el 27 de juliol de 1954 al barceloní teatre Apolo.

Un mes i mig després de l'article de Tarín d'agost de 1964, *La Vanguardia* del 20 de setembre informava que l'associació de veïns del barri de la Ribera havia programat la representació de l'obra *La Marieta de l'ull viu* per als dies 26 i 27 d'aquell mes, dins els actes de les festes de la Mercè. La sorpresa sorgeix, però, en llegir el diari del 30 de setembre, en què es fa una breu crònica de la representació de *La Marieta de l'ull viu*, escenificada, però, en una «nueva versión de la popular figura barcelonesa, [...] según la obra de Esteve Albert y del maestro Moreno Pallí», això és, el compositor Lluís Moreno i Pallí. Cal

LA MARIETA DE L'ULL VIU E. Albert

Obra en 5 Quadres. Epoca, meitat del segle passat.

Personatges

Soldat: Tenor
Marieta: Soprano
Municipal: Pascasio
Camàlic: Nandu
Sra. Loleta
Taberner: Sr. Pepet
Minyona: Tuietes
Corneta: Soldat molt jovenet
Sereno: Felip
Adroguer: Mingo
Viatjant
Soldats
Planxadores: molt jovenetes
Rentadores
Menestrales
Lechuguinos, pollos-pera
Concejal de l'Ajuntament
Comissió de festes
Traginers, el petit es diu Ramon
Indiano, barítono
Vailets que prenen la xocolata
Noies " " " "
Gent de poble

\- - - - -

I Quadre

Trenc d'alba a la Plaça de Sant Agustí vell. El sereno passa i en ésser a la Plaça mira el rellotge, i diu

SERENO.- El Sereno. Nublado. Las cinco y ... (Toquen dos quarts al campanar) mèdia!

SERENO.- Quina planxa! (donant corda al seu rellotge)

TUIETES.- (Minyona rient al balcó). - Felip esteu molt de broma!

SERENO.- El rellotge se m'havia parat! El tenia a un quart, i, noia! al que anava a cantar-lo, han tocat els dos.

Sra. Lo.-(Surt al balcó) Han tocat els dos? Vos els tocareu aviat! Jo em cuidaré de que us treguin... Jo, anar esperant que cantéssiu el quart, anant esperant... i ara que faig?

SERENO.- -Que sé jo que li he de manar la feina, Sra. Loleta?

Sra. Lo.- No! Vos el que heu de fer es no destorbar-la!... Per això us paga el barri, em penso!

SERENO.- Però, no crec que l'hagi destorbat jo pel fet de no haver cantat el quart a l'hora.

PLANX. 1a.-(Surt al balcó al costat de la Tuietes).- Que s'embolica aquest home ara? Que heu begut Felip, el quart a l'hora?

SERENO.- Ja ho sabeu que soc home d'idees, jo. Per tant només

creure, doncs, que l'associació de veïns de la Ribera, o les institucions que van col·laborar en el muntatge, van encarregar a Albert una nova versió dramàtica de la història del personatge. La crònica especifica que la representació va ser un èxit i hi va assistir l'alcalde Porcioles, entre altres autoritats.

L'obra d'Esteve Albert comptava, doncs, amb el precedent de la peça d'Amichatis i Màntua de 1922, la qual adaptava a l'escena un cuplet compost pocs anys abans per la compositora i cupletista Càndida Pérez, amb text de l'escriptor i lletrista Faust Casals, que passaria a formar part del repertori de famoses cantants de principis del segle XX, com ara Pilar Alonso (*La Vanguardia*, 17-XI-1920). Aquest cuplet, al seu torn, desenvolupava la història tot just apuntada a la coneguda cançó popular «Baixant de la font del gat», la qual esdevindria la seva tornada (vegeu el cuplet a *El llibre del cuplet català*. Barcelona: Llibreria Bonavia, 1929[2], pp. 16-17).

Tot i que molt probablement Albert va partir de l'obra d'Amichatis i Màntua, la seva versió, més curta i amb menys personatges, s'allunya força de la dels seus predecessors. D'entrada, pel diferent marc històric en què se situa. A l'obra de 1922, l'acció transcorre principalment entre el juny

i el juliol de 1840, just a la fi de la primera guerra carlina; Albert, en canvi, emmarca la seva peça durant el Sexenni Revolucionari, sobretot entre finals de 1870 i principis de 1871, com es dedueix de les al·lusions a la mort del general Prim i la proclamació com a rei d'Amadeu de Savoia. En tots dos casos, el context és de revolta i de caràcter bèl·lic, necessari per justificar la presència de soldats a Barcelona. Uns soldats que en tots dos casos són a punt de partir a l'encalç de carlins, en el primer cas dels derrotats el 1840 i en el segon, dels que van intentar un alçament el 1870, dos anys abans de la Tercera Guerra Carlina.

L'obra d'Amichatis i Màntua, subtitulada com a «tragicomèdia popular catalana», s'emmotlla al patró de bona part dels drames de finals del segle XIX i principis del XX, tot barrejant una intriga revolucionària i una història sentimental (amb no ja trio sinó quartet amorós inclòs) dins un ambient costumista i amb grans dosis d'humor, bé que amb una trama molt intricada i poc versemblant i consistent. La seva protagonista, la Marieta, és una noia que inicialment es relaciona amb un jove republicà, en Sebastià, de qui la família l'allunya en considerar-lo un cap de trons. S'enamora aleshores d'un jove que fa el soldat, en Pauet, el qual, havent de marxar en pocs dies, la duu abans a la Font del Gat, lloc de festa del jovent, on jauran plegats malgrat encara no estar casats. Quan la nova promesa d'en Sebastià, que alhora és l'antiga xicota d'en Pauet, s'assabenta que la Marieta —de qui sent gelosia— ha perdut l'honra, concebrà la cançó «Baixant de la Font del Gat» a tall de maldiença. Amb en Pauet guerrejant, la Marieta ha de deixar la casa on servia i és acollida per la Sió, una dona intrigant que ha pactat amb el Sr. Ramon, home gran i ric, que si ell l'ajuda en el contraban ella li aconseguirà la Marieta, tan desitjada per ell. Esclata aleshores una revolta promoguda pels republicans encapçalats per en Sebastià — que s'oposen a la reina, llavors de visita a Barcelona, i defensen el regent Espartero (encara faltaven dos anys perquè bombardegés la ciutat)—, i durant el tumult la Marieta amagarà i protegirà el seu antic xicot malferit, cosa que descobreix el soldat Pauet, el qual encalçava el revolucionari. En Sebastià finalment es farà matar per evitar més vergonya a la Marieta, a qui encara estima. En Pauet, creient-la infidel, la rebutjarà; i ella, que havia quedat embarassada d'aquella anada a la Font del Gat, al cap d'uns mesos donarà a llum sola en un hospital. L'alcalde de barri, aleshores, que l'estimava com a una filla, apiadant-se'n l'acollirà a casa seva i, per evitar les xafarderies malintencionades, voldrà casar-s'hi. Però al final apareixerà en Pauet, penedit, i es reconciliaran.

Res d'aquesta embolicada trama apareix a la versió d'Esteve Albert. Si la protagonista de l'obra d'Amichatis i Màntua no deixa de ser una pobra noia deshonrada —encara que sigui pel xicot que l'estimava—, Albert, en consonància amb l'encàrrec que ben probablement se li va fer, la converteix en una mena de personatge emblemàtic del barri de la Ribera i de la plaça de Sant Agustí Vell, on s'esdevé l'acció de tots cinc quadres —a diferència de la peça de 1922, on els tres actes i l'epíleg transcorren, respectivament, a la plaça, a la Font del Gat, al carrer de la Vidrieria i a l'Hospital de la Santa Creu.

Dins la peça d'Albert, la Marieta, que a l'inici regenta un taller de roba, és la xicota d'un caporal, que, havent d'anar a lluitar contra els carlins insurrectes, la vol dur a la Font del Gat. Al cap d'uns dies, la Sra. Laieta, que viu al barri, intenta inútilment que la Marieta es fixi en el seu nebot, en Quimet, que ha tornat de Cuba havent-hi fet diners amb el sucre i que li seria un bon partit. L'acció del darrer quadre cal deduir que s'esdevé havent-hi hagut un salt en temps: som al 1870 i la Marieta ja té trenta anys, i, tot i que no sabem quants en tenia a l'inici de l'obra, n'han d'haver passat uns quants —com a mínim dos o tres si, com resa l'acotació inicial, l'acció va del regnat d'Isabel II (1833-1868) al d'Amadeu de Savoia (1871-1873). Arran de la conjuntura revolucionària en què viu immergida la ciutat, molta gent n'ha marxat i, sense clients, la Marieta ha hagut de canviar el taller per una barraca on vendrà «panellons» (p. 14). Sabem que el seu caporal va morir lluitant contra els carlins. Aleshores, el Sr. Ribadeures, un home influent de la ciutat, ric i vidu, que sempre l'ha desitjada, li proposa de casarse i anar-se'n a viure junts a una torre de Sant Gervasi; però la Marieta opta per romandre al barri de sempre, amb la seva nova paradeta, malgrat li esperi una vida difícil, i li diu: «[...] ens devem als principis i als demés... Jo als meus veïns. Vostè a la família constituïda... jo, als soldats» (p. 16); perquè sent pietat per ells, que «s'ho mereixen tot i no demanen res més que un somriure, una bona paraula, una mirada d'afecte» (p. 16); a l'origen d'aquesta pietat hi ha el caporal, l'únic home que havia estimat i el record del qual se li renova en veure els nous soldats.

En la versió d'Esteve Albert no apareix el fill que, tant en l'obra de 1922 com en el cuplet, hauria estat engendrat en un instant de passió a la Font de Gat. De fet, a aquest instant passional tot just hi fa al·lusió un corneta al final del tercer quadre, quan sobtadament apareix i diu a la Marieta que «tot el quarter en va ple, que vas anar amb un

soldat a la Font del Gat... i no sé què més...», a la qual cosa ella respon: «Què més? Què més? Què vols dir desvergonyit?» (p. 10). És possible que Albert eliminés aquest episodi pensant en la censura moral d'aquells anys de la postguerra. En qualsevol cas, resulta evident que el seu personatge és el pol oposat a la noia desvalguda de la peça d'Amichatis i Màntua. De fet, a través d'una conversa entre el camàlic i el municipal ens assabentem que la Marieta havia ajudat l'últim, tancat injustament a la presó, a sortir-ne tot recollint signatures a favor seu.

És per això que ha esdevingut un personatge entranyable dins el veïnat. Fins al punt que el camàlic, en saber que un jove «letxuguino» la pretén, li etziba que «la Marieta és del barri i no ens la deixarem prendre» (p. 7); una idea que repeteix més endavant el taverner (p. 9). És ben probable que aquesta concepció del personatge plagués més als veïns de 1964, atenent el context social de l'època, que no la de la història del cuplet, que és la que reprèn l'obra de 1922, amb els seus clarobscurs morals. I també els devia plaure la recreació històrica del barri de finals del segle XIX. De fet, tant el primer quadre de la peça com el quart, del tot prescindibles per a la trama, tenen aquesta funció: a l'inicial es representa una monumental i divertida discussió entre tot de personatges característics del costumisme vuitcentista, com són una senyora, un sereno, un municipal que parla mig en català i mig en castellà, un taverner, minyones i planxadores; i al quart, es recreen les festes de barri de l'època, les quals no deixaven de ser un pretext per introduir cants i danses en la representació. D'aquí ve que l'obra s'anunciés com a *Estampes de la Barcelona del 1800* (Reniu 1998: 117).

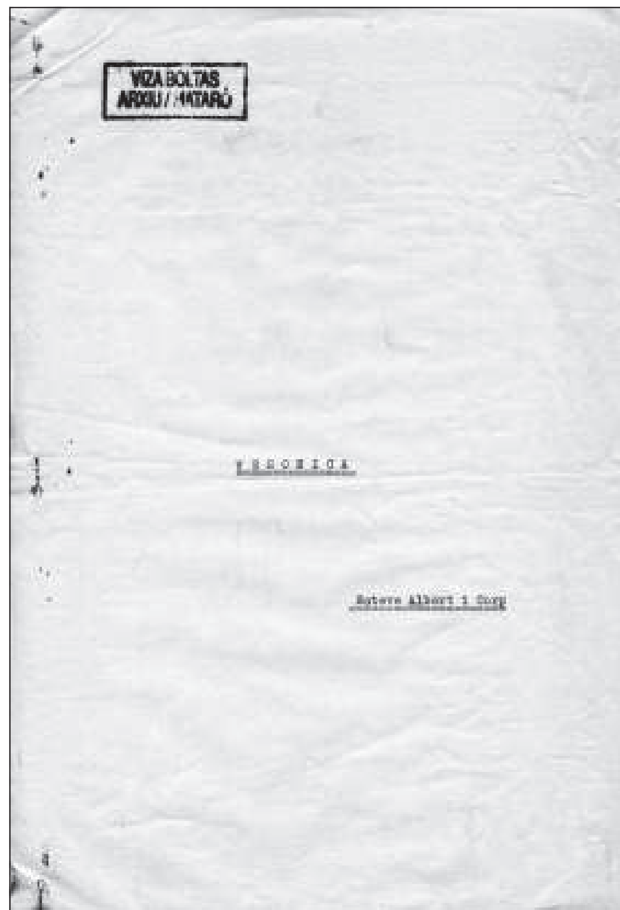
La conseqüència de posar tots aquests elements en primer terme és que la trama se'n ressent i queda del tot desdibuixada, a l'igual dels personatges, amb prou feines esbossats. Però si l'objectiu dels veïns de la plaça de Sant Agustí Vell que van encarregar l'obra a Esteve Albert era —com apuntava el periodista Josep Tarín— recuperar «el antiguo prestigio y belleza de aquellas callejuelas» i «resucitar muchas de las pretéritas tradiciones que atesora[n]», la peça de l'autor de Dosrius hi reeixia a bastament.

VERÒNICA. (Mecanoscrit.)

Esteve Albert va dedicar una obra al personatge de Verònica, la dona que va eixugar l'ensangonat rostre de Jesús mentre carregava la creu camí del Calvari, rostre que miraculosament va quedat estampat en el llenç. Aquesta coneguda història no forma part dels llibres canònics de la Bíblia. De fet, és el resultat de l'acumulació i transformació de diversos relats (segons documenta l'*Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo-Americana*, més coneguda com Espasa-Calpe, s. v. *Verónica*).

Per trobar el nom de la protagonista cal remuntar-se fins a les anomenades *Acta Pilati*, en la versió que ens n'ha arribat dins l'apòcrif *Evangeli de Nicodem* (s.IV dC). Allà es fa esment d'una dona anomenada Verònica a qui Jesús va guarir de «fluix de sang», és a dir, de disenteria, afecció que feia uns dotze anys que patia.

El nom reapareix en un apòcrif posterior, *Vindicta Salvatoris* (cap al s.VIII), on se'ns diu que Tit, un petit rei amb la seva cort en una ciutat de Líbia, sota l'imperi romà de Tiberi, tenia una llaga cancerosa al rostre i que, en sentir un dia el relat dels miracles de Jesús i creure en ell, a l'instant va quedar miraculosament guarit. Aleshores, amb l'ajut de Vespasià, va prendre venjança dels jueus que l'havien crucificat conquerint Jerusalem. Havent enviat emissaris a Tiberi, aquest, que patia la lepra, els trameté Velosià perquè trobés algun deixeble de Crist que el pogués curar. Un cop arribat, l'enviat de l'emperador va parlar amb Josep d'Arimatea, amb Nicodem i també amb Verònica, la

qual li va explicar que per haver tocat la vora de la túnica de Crist s'havia guarit de la seva disenteria. Velosià va descobrir, a més, que Verònica tenia l'efígie de Crist (tot i que no s'explicita com és que la posseïa) i la va forçar a donar-la-hi per poder dur-la a Tiberi. I quan l'emperador la va contemplar, va quedar curat i es va fer batejar.

Ja al segle IX, el relat també apòcrif *Mors Pilati* inclou una explicació de com Verònica va obtenir la imatge de Crist: com que el profeta sempre era fora predicant i ella no el podia veure, va voler fer-se pintar el seu rostre. I tot duent un llenç a un pintor perquè en fes el retrat, va trobar Jesús, el qual, en saber on anava, li va demanar el llenç i li va retornar amb la seva cara impresa. Aquest llenç és el que Velosià durà a l'emperador i el guarirà.

La forma més divulgada avui de la història de Verònica prové, finalment, de l'escriptor francès Robert de Boron (f.s.XII-p.s.XIII), autor del poema *Joseph d'Arimatie* (en què es vincula aquesta figura evangèlica amb el Sant Greal), poema que formava part d'una trilogia, juntament amb *Merlin* (del qual sols es conserven fragments) i *Perceval* (perdut, però el contingut del qual es creu que forma part de la versió en prosa titulada *Didot Perceval*, coneguda també per *Petit Saint-Graal*). L'emperador aquí curat serà Vespasià, i els seus enviats en cerca del rastre de Jesús trobaran Verònica, que els explicarà com, tot anant amb el seu llenç al mercat, va trobar Jesús camí del Gòlgota, i a petició del mateix Natzarè li va eixugar l'ensangonat rostre, la imatge del qual va trobar impresa al drap un cop arribada a casa.

Aquesta versió de la història, sense l'episodi de la curació de l'emperador, i bo i considerant l'acte d'eixugar el rostre de Crist com una pietosa iniciativa de la mateixa Verònica, és la que més àmpliament s'ha difós. I a ella feia referència l'obra teatral en castellà *Verónica,* de l'autor que signava amb les inicials P.A.X., publicada a Barcelona el 1942 dins la Galería Dramática Salesiana (a la col·lecció per a «Señoritas»), amb una finalitat clarament adoctrinant i apologètica.

Serà, en canvi, la història primigènia, la que vincula Verònica amb l'emperador Tiberi i la seva malaltia, la que reprendrà anys després Esteve Albert en la recreació dramàtica que titulà també amb el nom de la protagonista. Ara: tot i que la seva obra dista molt de la inclosa dins la Galería Dramática Salesiana, és possible que en prengués alguns elements.

A l'obra d'Albert, Verònica és una dama romana ja gran que servia Tiberi a l'illa de Capri i que, havent fugit de la cort, s'ha refugiat a casa dels masovers d'una possessió seva. Tot i que era l'única persona en qui l'emperador confiava, ella ha preferit deixar-lo en veure com anava envilint-se per una vida lliurada als instints. Dues esclaves aniran a cercar-la per ordre de l'emperador; ella es negarà a acompanyar-les, però en assabentar-se que Tiberi ha contret «un mal lleig» (p. 6), per la voluntat que li duu canvia de parer i retorna al palau juntament amb Màrcia, la masovera.

.

Al segon quadre, quan Màrcia veu Tiberi enfollit per la terrible malaltia que cap metge no li pot guarir, afirma que el seu mal és la lepra i explica que ella l'havia patida dos anys enrere, però Jesús de Natzaret l'havia curada amb només una paraula. En saber, aleshores, que el Natzarè havia de ser a Jerusalem per la Pasqua, al cap d'una setmana, Verònica es disposa a anar-lo a trobar perquè guareixi Tiberi. Al tercer quadre, un cop a la Ciutat Santa, en un carrer on dues dones comenten l'alliberament de Barrabàs i la condemna de Jesús, veuen passar aquest últim carregant la creu i Verònica, malgrat la multitud i els soldats, intenta anar-lo a ajudar emparant-se en la seva influència sobre l'emperador (acció no representada en escena).

En aquest tercer quadre pot trobar-se alguna semblança amb l'obra de P.A.X., dins el primer acte de la qual també dues dones comenten l'episodi de l'alliberament de Barrabàs. Però les coincidències apareixen sobretot al quart quadre de la peça d'Esteve Albert. Principalment, quant al personatge de la muller de Ponç Pilat. En totes dues obres, l'esposa del governador de Judea es plany de la feblesa d'aquest, arribant a fer-ne escarni, per no haver sabut imposar-se als jueus que demanaven la mort de Jesús, la qual ella hauria preferit evitar. En l'obra d'Albert, la inclinació envers el Natzarè d'aquest personatge femení (Líria) es deu al simple convenciment de la seva «innocència» (p. 14); en la peça del seu catòlic i apostòlic predecessor, en canvi, la muller de Pilat (Aurèlia), que ha sentit parlar Jesús, arriba a anomenar-lo Mestre perquè creu en la doctrina que predica. En aquesta obra, Aurèlia rep dues visites: Berenice (Verònica en grec) i Marta. La primera és una dama romana que s'ha convertit en seguidora de Jesús; la segona, la germana de Llàtzer, demana a la muller del governador que intercedeixi pel Natzarè, la qual cosa Aurèlia ja s'havia anticipat a fer en haver enviat al seu marit una serventa. Però aquesta torna dient que no ha aconseguit d'arribar-hi i, de la casa estant, totes veuen Jesús que, havent estat condemnat, s'enfila amb la creu cap al Gòlgota. I aleshores Berenice, compadida, surt disposada a eixugar la sang del

seu rostre (acció tampoc no representada en escena). Aquest personatge, que és el que té menys protagonisme a l'obra de P.A.X., ja no reapareixerà fins a les dues darreres escenes, havent ja mort Jesús i quan Marta ha anat a demanar a Aurèlia que li'n deixin enterrar el cos: aleshores Berenice els mostrarà el llenç miraculós amb el qual havia eixugat la cara a Crist i anunciarà la seva resurrecció.

A l'obra d'Albert, és Verònica, junt amb el seu seguici, qui visita la muller de Pilat, després d'haver intentat salvar Jesucrist camí del Calvari, i mira de fer valer les seves credencials imperials perquè intercedeixi davant el governador a favor de Jesús i sigui absolt, amb l'objectiu de dur-lo davant Tiberi perquè el curi. Tot i que Líria s'hi nega, quan la vella serventa li mostra el llenç amb el rostre de Jesús miraculosament estampat, se'n va corrents a buscar el seu marit. Però ja serà massa tard, i un tro i l'enfosquiment del cel els revelaran la mort de Crist a la creu.

Amb el seu seguici, Verònica torna a Capri, on l'emperador ha empitjorat del seu mal. Perdudes les esperances, la masovera Màrcia insta a implorar la gràcia de Jesús, en el qual tant ella com les donzelles i Verònica afirmen creure, i convida a mostrar la faç divina a Tiberi. I quan la vella serventa desplega el llenç davant l'emperador, aquest es cura i ella proclama, finalment, que Crist és el Déu veritable.

Hagués pres o no com a referència l'obra de P.A.X., és evident que la peça d'Albert és ben lluny de la voluntat adoctrinadora del primer, manifestada sobretot en els diàlegs entre Aurèlia i la seva incrèdula i pagana germana Virgínia, diàlegs que omplen la majoria de les escenes. Ben altrament, amb la seva Verònica l'autor de Dosrius aconsegueix de crear un personatge de gran força i intensitat (sense cap punt de contacte amb la desdibuixada Berenice del seu antecessor). Una dona vella però de temperament, que no dubta a enfrontar-se primer a les esclaves joves que la volen fer tornar a Capri, després a la multitud i als soldats que envolten Jesús camí del Gòlgota, i finalment a la muller de Pilat per aconseguir la seva intercessió. Però que, alhora, mostra un caràcter amorós, sol·lícit i generós envers els altres, i especialment l'emperador, per afecte al qual torna a la cort. I si, per una banda, no dubta a renyar-lo pel seu comportament disbauxat, per una altra, esmerça les seves energies a cercar el remei per guarir-lo.

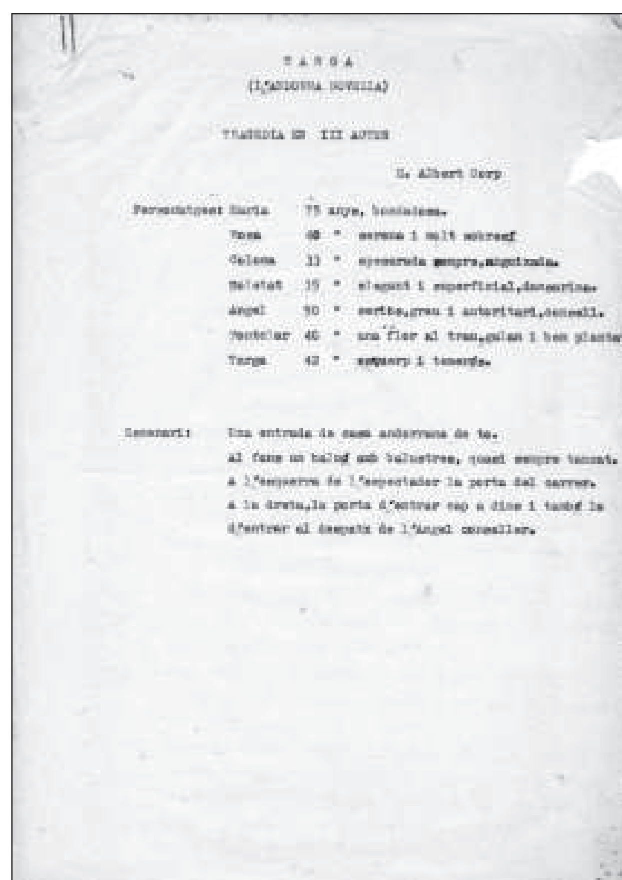
Aquesta obra caldria situar-la entre els espectacles de temàtica religiosa d'Albert, però també al costat de les seves obres de temàtica clàssica i amb protagonistes femenines.

TARGA (L'ANDORRA NOVELLA). TRAGÈDIA EN TRES ACTES. (Mecanoscrit.)

Aquesta obra parteix d'una experiència viscuda per Esteve Albert com és la d'haver actuat com a «passador» de persones en perill i refugiats entre diversos països europeus als anys trenta i quaranta (GARCIA 1995: 17-18; PUIG PLA 2013: 36-38). Caldria situar-la temàticament al costat de dues altres obres inèdites: *La cabana* (vegeu-la comentada més avall) i *La ratlla de França*. Aquesta última, que no sabem si es conserva, és esmentada per Josep Reniu al seu esbós biogràfic de l'autor, on comenta que el seu argument «se situa en el pas dels dos territoris fronterers, que en temps del conflicte armat i després de la guerra va implicar tants impediments i repressions» (RENIU 1998: 102). Per una carta d'Albert citada per Reniu, d'altra banda, sabem que *Targa* va ser escrita el 1956.

Cal dir, però, que la del «passador» és només una de les dues línies argumentals d'aquesta tragèdia en prosa, que té una estructura, doncs, en forma de díptic. Cal admetre, això no obstant, que li'n falla la construcció perquè les seves dues parts no estan ben conjuntades.

Una de les línies, la protagonitza el personatge que dóna nom a la tragèdia: en Targa, «el bandejat»,

T A R G A

que ha dedicat els últims vint anys de la seva vida, durant les dècades dels trenta i els quaranta, a passar d'amagat per diferents fronteres d'Europa (Rússia, els Balcans, Alemanya, Espanya, etc.), refugiats de totes les condicions socials, havent patit «presons, fam, misèria» (p. 8), però sense que ningú li'n reconegués el mèrit. Aquest personatge visita un conseller d'Andorra (lloc on transcorre l'acció), l'Àngel, per demanar que el nacionalitzin com a andorrà —als quals considera la gent més feliç i tranquil·la del món—, perquè «és trist, molt trist, veure que tothom t'avorreix i no tens ningú al món... ni pares ni família ni amics ni documents ni ningú que t'empari. [...] No sóc ningú ni sé quin és el meu país» (p. 5). Per aconseguir la nacionalitat, li caldria o bé casar-se amb una pubilla andorrana, cosa difícil atès el rebuig que provoca, o bé empadronar-se en alguna vegueria, cosa impossible perquè no disposa de papers que certifiquin el seu origen.

A partir d'aquí, les escenes que protagonitza aquest personatge són fonamentalment diàlegs en què narra episodis de la seva dura vida i en què es plany de la seva trista situació. Fins a arribar al tercer i darrer acte, en què sols apareix en una brevíssima seqüència de dues escenes, en la segona de les quals l'Àngel li comunica que el Consell andorrà ha desestimat la seva petició de nacionalitat en no trobar enlloc registre de les seves dades. En Targa marxa dient «sé prou el que he de fer» (p. 34). I ja no se'n torna a fer esment fins a la darrera escena, en què es dóna la notícia del seu ofegament al Valira, per la qual cosa la seva línia d'acció queda del tot desdibuixada.

El vincle del personatge d'en Targa amb l'altra línia argumental de la tragèdia s'estableix amb l'Àngel, però sobretot amb la Coloma, una dona de trenta-tres anys que té una filla de quinze, la Soledat; ambdues viuen a casa del conseller, des que la primera va enviudar d'un marit quaranta anys més gran que ella. La Coloma havia estat acollida a casa de l'Àngel quan tenia disset anys, on va fer de mainadera; i trobant-se sense res ni ningú al món —la seva mare la va abandonar de petita—, havia acceptat la proposta que van fer-li de casar-se amb el vell Vidal, que en morir va deixar-li un cert patrimoni.

Hi ha un clar paral·lelisme entre la condició d'en Targa i la de la Coloma: tots dos comparteixen un cert sentiment d'orfenesa (en Targa va perdre els pares a la Primera Guerra Mundial i, després de ser recollit per una dona, va ser deportat a Rússia, d'on va fugir per anar vagant ací i allà) i també de manca d'identitat (la Coloma, pel fet de desconèixer qui eren els seus pares); tots dos són personatges amb bon cor, i l'un i l'altre, malgrat disposar de diners (en Targa, dels molts que ha anat estalviant), no els valoren i se senten desgraciats i desemparats.

Aquesta semblant condició feia pensar que el dramaturg faria convergir ambdós personatges en una mateixa línia argumental; per exemple, a través del motiu del possible casament entre ells que possibilités la nacionalització d'en Targa; un casament problemàtic, atès el rebuig que en Targa desperta entre la gent, i que, per tant, dóna peu al conflicte dramàtic. Però aquesta possibilitat amb prou feines s'hi insinua, i la convergència entre ells i les respectives línies d'acció no es produeix més enllà dels diàlegs ocasionals que mantenen.

L'altra part de la tragèdia, la protagonitza la Coloma. D'entrada, se'ns mostra la seva relació amb la filla, la Soledat, que té la fal·lera de dansar i a qui enxampen ballant a la plaça amb en Jepet Fontclar, un home solter de quaranta anys i de vida sembla que una mica llibertina. Rosa, la muller de l'Àngel, proposa de dur-la dos anys amb les monges de la Seu; i malgrat que ella s'hi nega i sa mare sols pensa en la pena que li comportaria quedar-se sola, finalment la hi duen. La incidència, només relativa, de la Soledat en la línia d'acció de la Coloma s'estableix a través del personatge d'en Fontclar. Perquè tant la Rosa com l'Àngel, i també la seva mare, la vella Maria, creuen que en Jepet seria un bon marit per a la Coloma, la qual fins arriba a creure-s'ho; però ell sols té ulls per a la Soledat, malgrat que la noia el rebutja per la gran diferència d'edat.

Tota aquesta línia d'acció relacionada amb la Soledat —que s'embolica amb l'aparició d'un jove amb qui intentarà fugir— tampoc no té una relació directa amb la història de la Coloma, de la qual se'ns proporciona informació a través d'un diàleg entre ella i la Rosa, la muller de l'Àngel (que en la llista de personatges s'indica que té quanta anys, però n'ha de tenir prop de la cinquantena). Mentre la Coloma hi expressa l'odi que sent per la seva mare ja que la va abandonar, la Rosa, més gran que ella, cerca raons que poguessin justificar una tal acció. Tot seguit, la vella Maria conversa amb el seu fill, l'Àngel, i li explica que amb qui s'hauria hagut de casar la seva actual muller no és amb ell sinó amb en Cisco, el germà de l'Àngel mort de fa molts anys, perquè havien fet Pasqua abans que Rams; i li confessa que la Coloma en realitat és filla de la Rosa, però que aquesta ho va ocultar pel bé de la família. Tindríem aquí un recurs característic de la tragèdia antiga —i *Targa* se

suposa que vol ser una tragèdia— com és el de l'anagnòrisi, mitjançant el qual a un personatge se li revela quina és la seva autèntica identitat; però no és en la Coloma que es dóna aquest reconeixement del seu veritable origen, sinó en un personatge accessori dins la seva història —l'Àngel—, amb la qual cosa el recurs perd gran part de la seva força dramàtica.

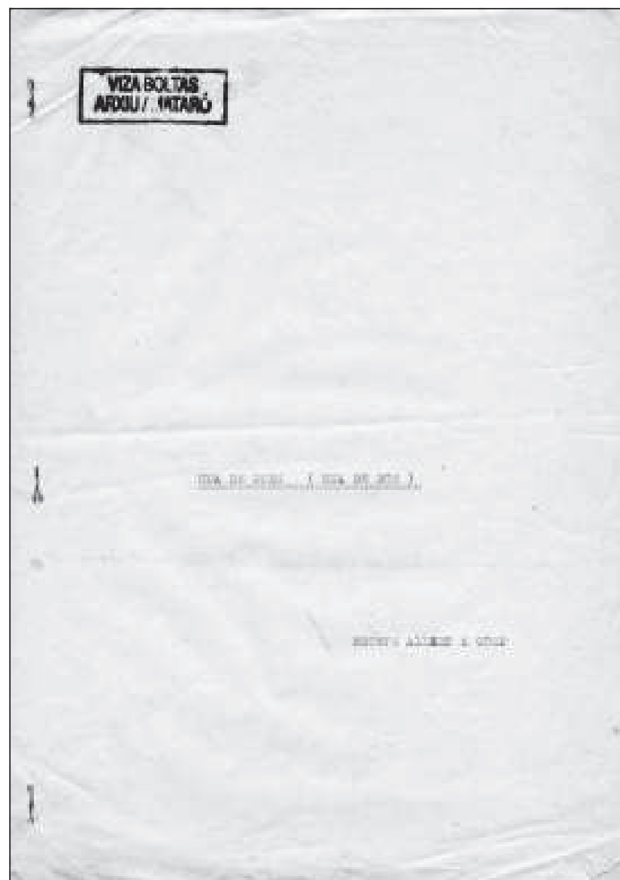
L'obra acaba amb una darrera aparició d'en Jepet Fontclar, que ha dut a casa la Soledat després que patís un accident mentre intentava fugir amb el seu xicot. En Fontclar, després que la Maria li digui que amb qui hauria de casar-se és amb la Coloma, en veure-la li confessa sobtadament i ben poc versemblantment: «T'he estimat des de sempre, sense ni saber-ho, Coloma» (p. 38). I tot seguit arriba l'anunci de la mort d'en Targa, que clou la peça; una mort que justificaria —en una pràctica habitual entre dramaturgs— la denominació de *tragèdia* aplicada a aquesta obra de l'Esteve Albert, més ben intencionada que no pas reeixida.

UNA DE DUES (UNA DE DOS). COMÈDIA EN CINC QUADRES, SENSE PARAULES I MOLTA MÚSICA. (Mecanoscrit.)

D'aquesta obra, ens n'han arribat dues versions, enganxades en un mateix plec, la segona de les quals sembla la més neta i acabada. La seva particularitat és que, com resa el subtítol, no conté diàlegs: el text està format, doncs, només per acotacions, sense que els personatges pronunciïn cap paraula.

Ambientada en època moderna, la situació de què parteix s'explicita a l'acotació inicial, de caire literari (al capdavant de l'acotació, tancada entre cometes, s'hi ha afegit en bolígraf l'abreviatura «Ref.», potser indicant que caldria dir-la amb veu en off): «És molt trist doblar una actriu famosa, només en el *plateau*... per això la nostra *starlette* quan té ocasió la suplanta en la vida real, per exemple en aquest hotelet de la costa on només hi ha un pintor fracassat... i on és molt difícil que s'arribi a descobrir que no és ella la famosa» (p. 1).

La comèdia s'articula mitjançant un triangle amorós constituït per en Sini, el pintor, la Viki I, que és l'*starlette* dobladora, i la Viki II, l'artista famosa. Ara bé: malgrat que s'indica que una mateixa actriu ha d'interpretar les dues Vikis, el dramaturg no sembla perseguir la confusió entre elles, perquè tal confusió només es produeix a la primera escena de l'obra; a partir d'aleshores, tant els altres personatges com el públic les pot

VIZA BOLTAS

diferenciar clarament atesa la radical oposició entre els trets de l'una i l'altra, des del respectiu vestuari fins als seus tarannàs. Més aviat caldria considerar un joc escènic, aquesta tria d'una sola actriu per als dos papers. Perquè l'esperit de joc és el que presideix aquesta peça «sense paraules».

El conflicte dramàtic s'inicia quan el pintor, enamorat d'una foto de l'artista Viki penjada al saló de l'hotel, li escriu una carta —cal deduir que amorosa—, la qual va a parar, però, a mans de l'*starlette*, a qui ell confon amb l'actriu autèntica i de qui, després de llegir la lletra, sols rep rialles de burla —essent com és «vanitosa i altiva, desmarxada i una mica bèstia» (p. 1). La confusió s'esvaeix a la segona escena amb l'arribada a l'hotel de la Viki II —«elegant, afable, romàntica i molt seriosa» (p. 1)—, la qual cosa provoca un disgust en l'*starlette*, que cal creure que no esperava la seva vinguda. A partir d'aquí se succeeixen diverses escenes, una mica desconjuntades i sense gaire coherència argumental, en les quals el pintor intenta aconseguir l'amor de l'actriu famosa, la qual sempre el rebutja, bé que amb discreció; i inversament, veiem com l'esbojarrada Viki I va cercant el favor del pintor, potser per una reacció de gelosia, no sense passar per un seguit de malentesos i enrabiades. Fins que,

finalment, l'actriu famosa deixa l'hotel i el desesperançat pintor; i aleshores l'*starlette*, tot imitant l'artista en cantar una serenata de Schubert, cosa que tan agradava a Sini, aconsegueix de conquerir-li el cor.

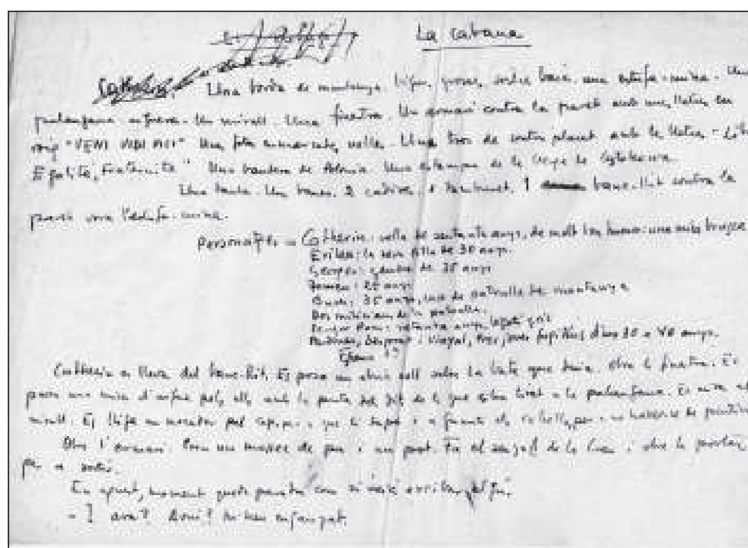
Com apuntava abans, caldria considerar aquest obra una mena de joc o experiment, sense altres pretensions. Però no deixa de ser una mostra de la versatilitat dramàtica d'Esteve Albert, que tantes modalitats teatrals va conrear.

LA CABANA. (Manuscrit.)

D'aquesta obra, ens n'ha arribat l'original manuscrit complet, compost per dos plecs de 7 i 12 fulls mida foli escrits per una cara (numerats respectivament de l'1 al 7 i del 32 al 43), i, en l'endemig, un plec de 14 quartilles escrites per ambdues cares excepte la darrera (numerades de la 8 a la 33, amb algun error). Al final de la peça consta aquesta indicació: «En plena nevada, al matí del dia que he fet 45 anys, Engordany», això és, el 4 de febrer de 1959. La majoria de fulls tenen correccions i fa tot l'efecte de tractar-se d'una primera versió de l'obra. No n'hem sabut trobar cap esment dins la bibliografia albertiana.

L'acció transcorre un dia dels darrers mesos de la Guerra Civil, excepte el darrer quadre, en què es fa un salt endavant en el temps de vint anys. En una cabana situada en territori francès, arran de la frontera espanyola, hi viu una vella d'origen austríac i vídua d'un polonès, Catherin, dona d'idees progressistes que, de jove, durant el primer terç del segle XX, n'havia vistes de tots colors arreu d'Europa, abans de quedar-se a viure a la borda muntanyenca. Vénen a trobar-la la seva filla, Erika, i Georges, el gendre, acompanyats del jove Tomeu. Tant aquest com Georges tenen idees revolucionàries i esperen l'arribada d'uns fugitius els quals han ajudat a escapar amb la promesa que un d'ells, el Sr. Pons, un antic burgès, els pagarà diners amb què podran comprar armes per lluitar contra els feixistes, promesa que resultarà ser falsa. Abans, però, arriben a la cabana uns milicians republicans, els quals, quan veuran els fugitius, voldran detenir-los, i també a Tomeu, que tant els uns com els altres creuen, erròniament, que els ha enganyat (perquè, als milicians, els havia amagat la identitat dels fugitius, i a aquests els havia assegurat que els acompanyaria a través de la frontera, però el milicians els havien retingut dins l'anterior refugi en desconfiar-ne). Al final de moltes discussions i d'amenaces per tots dos bàndols, per mediació sobretot de la vella Catherin, que rebutja tota guerra i sols busca la concòrdia, decideixen que cadascú segueixi el seu camí: els fugitius, guiats per Tomeu, França endins, i els milicians, de retorn a Espanya, per continuar la lluita, bé que convençuts que els escapats de la zona republicana a l'últim es passaran al bàndol franquista. Però com que esclata una tempesta, han de romandre a la cabana fins a l'endemà. A mitjanit, un dels tres milicians, el que no havia volgut romandre dins amb els altres perquè els considerava tots traïdors, intenta matar un dels seus companys, i, encara, després que aconsegueixen de reduir-lo, intenta suïcidar-se. Al final, superat l'histerisme, marxarà amb els altres milicians a l'alba.

El darrer quadre ens situa vint anys després, encara a la cabana, ocupada sols per Erika, ja traspassada la seva mare i també el seu marit (mort en un atemptat). La dona hi ha convidat, per retrobar-s'hi, tant els milicians com els fugitius. De milicians, n'acudeixen només dos perquè el de l'atac d'histerisme havia mort en combat. De la conversa dels excombatents es desprèn que la guerra ha convertit un d'ells en un egoista desconfiat, mentre que l'altre, que ara té una fàbrica, continua enamorat d'Erika des que la va veure aquell dia a la cabana per primer cop. Llavors arriben els que havien estat fugitius, sense el senyor Pons, que va morir d'enyorança poc abans o després d'acabar la guerra. Dels altres tres, dos resulta que eren capellans, un dels quals va morir cuidant llebrosos. I l'altre resulta que finalment sí que va lluitar contra els milicians. Passats els anys, però, ja no queden rancúnies entre els dos milicians i els dos fugitius encara vius. I a la darrera escena

La cabana

arriba Tomeu, que proposa a Erika de comprar-li la cabana perquè té molt present l'esperit de la vella Catherin i tot el que en va aprendre. I la filla, complaguda, hi accedirà.

Aquesta peça pot relacionar-se amb altres obres d'Albert en què la guerra —la Guerra Civil Espanyola, però també la Segona Guerra Mundial, ambdues patides pel nostre autor de maneres diferents— és el marc o el teló de fons de l'acció, com ara *Un parell d'espardenyes* (Albert 1999: 315-402), el protagonista de la qual és un moliner injustament empresonat al Pertús des del 1936 fins al tombant dels anys cinquanta, o *Dancing-Plage* (Albert 1999: 403-462), que tracta dels col·laboracionistes i els resistents dins la França ocupada pels alemanys. En aquestes obres, a l'igual de *La cabana*, Albert fa una crítica als perversos efectes que la guerra provoca en la societat, en desvetllar la mesquinesa, l'individualisme i el materialisme de les persones. Com s'esdevé, per exemple, en el personatge de Figtel de *Dancing-Plage*, un combatent aliat que, cap a la fi de la guerra, sorprenentment s'avé a participar en els negocis dels col·laboracionistes per les comissions que en traurà. O en l'esmentat milicià de *La cabana* que es tanca dins el més acerb egoisme: «La guerra ens va fer obrir l'ull... ni a fumar no convido jo, ara» (p. 38).

La trama d'aquesta obra resulta una mica confusa perquè inicialment no queden del tot clares les motivacions dels uns i dels altres, dels que lluiten i dels que fugen. Val a dir, això no obstant, que un dels objectius d'Albert devia ser, justament, reflectir les confusions i els malentesos que provoca qualsevol context de guerra: *Un parell d'espardenyes* també reflecteix les situacions absurdes a què la gent es veu abocada en conflictes bèl·lics. Al darrer quadre de *La cabana* s'aclareixen una mica les raons que movien els personatges, però de manera insuficient: hi ha intervencions massa breus i sobtades (com l'única del fugitiu Pardines o, posteriorment, les dues de Tomeu) que no permeten dibuixar el caràcter i el pensament dels personatges. Cal recordar, sigui com sigui, que el manuscrit molt probablement és tan sols una primera versió de l'obra, que Albert potser hauria revisat i modificat en posteriors versions.

De tots els personatges, el que resulta més reeixit és el de Catherin, la vella del refugi, malgrat que Albert tampoc no arribi a configurar-lo completament. El seu paper és mes aviat d'espectadora i les seves intervencions són un enfilall de records a través dels quals resseguim episodis de la seva biografia i, alhora, fets de l'Europa d'entreguerres, com ara el seu determini quan va enfrontar-se a l'opressió alemanya els anys que vivia a la Brussel·les ocupada per l'exèrcit germànic durant la Primera Guerra Mundial. El més remarcable de la vella Catherin és el seu caràcter ferm i decidit —que no s'està de renyar i fins bufetejar els que no es comporten com cal davant seu o no se la prenen seriosament—, caràcter que, amb tot, no s'oposa a la seva concepció de la vida, profundament cristiana: «No fer mal a ningú i acollir tothom» (p. 41).

Aquesta concepció vital, simbolitzada per la cabana en què acollia els qui travessaven la frontera, era la del mateix Esteve Albert, que durant molts anys també va viure dins una borda en terres andorranes i que, al llarg de la seva vida, va acollir i ajudar tanta i tanta gent.

Jordi Malé

BIBLIOGRAFIA

Albert 1997: Esteve Albert i Corp, *Muntatges escènics*. Andorra la Vella: Editorial Andorra, 1997.

Albert 1999: Esteve Albert i Corp, *Muntatges escènics II*. Andorra la Vella: Editorial Andorra, 1999.

Enciclopedia 1929: *Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo-Americana*, vol. 67. Bilbao / Madrid / Barcelona: Espasa-Calpe, 1929.

Garcia 1995: Xavier Garcia, *Esteve Albert. Un home de cultura pirinenca*. Andorra la Vella: Editorial Andorra, 1995.

Puig Pla 2013: Josep Puig i Pla, «Introducció. Pàgines d'història en primera persona», dins *La Memòria de l'Esteve Albert*, a cura de J. Puig i Pla. Argentona: Voliana Edicions, 2013, pp. 33-42.

Reniu 1998: Josep Reniu i Calvet, *Esteve Albert i Corp. Esbós biogràfic*. Dosrius: Ajuntament de Dosrius, 1998.

També ens han fet servei un web sobre la cupletista Càndida Pérez:

http://www.ub.edu/ntae/candida/ (consulta: 16-09-2014)

i el web *Cançons i músiques dels avis:*

http://musicadelsavis.blogspot.com/2013/10/baixant-de-la-font-del-gat.html(consulta: 16-09-2014).

Els evangelis apòcrifs esmentats al comentari sobre *Verònica* els he consultat, en la versió castellana d'Edmundo González Blanco (Madrid, 1934, 3 toms; reimpressió en 2 toms de Hyspamérica Ediciones Argentina, 1985), dins el web:

http://escrituras.tripod.com/ (consulta: 12-08-2014).

DOCUMENTACIÓ

En la documentació del Sr. Ramon Salas i Oliveras, que els seus hereus donaren al Museu Arxiu, hi figura un treball amb el títol *La Impremta a Mataró*.

Pel que es desprèn del seu contingut va ésser escrit a l'entorn del 1965.

Ramon Salas i Oliveras (Mataró 1891-1982), impressor d'ofici, documenta les diverses impremtes mataronines, des de la primera, ca l'Abadal, que va començar a treballar el 1779, fins a l'any 1962, i precisa informacions sobre la maquinària, els sistemes de treball, i els treballadors. També indica algunes de les publicacions fetes a cada un dels establiments.

La impremta de ca l'Abadal va ésser activa des del 1779 fins al 1971, i és ben documentada i estudiada. Però fins ara ningú no havia parlat de les altres impremtes mataronines.

En funció del temps transcorregut des de la redacció del treball, s'hi ha afegit algunes notes, redactades per Manel Salicrú i Puig.

I per la llargada del text, el treball es publicarà, fraccionat, en diversos números dels nostres *FULLS*.

LA IMPREMTA A MATARÓ
– I –

LA CASA ABADAL[1]

Amb el nom d'aquesta casa cal obrir la llista de les impremtes que en el transcurs del temps ha tingut Mataró, ja que ella va ésser la primera establerta a la ciutat. La va fundar, l'any 1735[2], el manresà Joan Abadal, membre d'un llinatge d'impressors que varen cultivar l'art de Gutenberg a moltes poblacions catalanes, com Moià, Lleida, Manresa, Igualada i també a la capital del Principat, assolint un merescut prestigi. De la data d'aquesta fundació, en dóna fe un rètol que figura a la seva botiga de llibreria. Quant a la personalitat del seu fundador, més endavant ja fem referència a la falta de dades que permetin corroborar documentalment allò que ha arribat fins a nosaltres per tradició oral. I consti que descendents de la família Abadal lamenten moltíssim que una deixadesa imperdonable provoqués en dies no molt llunyans la desaparició de valuosa documentació.

En el temps de la fundació d'aquesta casa, feia poc que Mataró havia obtingut el títol de ciutat, i malgrat les trifulgues ocasionades per la guerra de Successió, amb alternatives de domini austríac i borbònic, la població creixia demogràficament i, com a conseqüència, també s'eixamplava el seu àmbit urbà. El tràfic marítim era considerable a la rada mataronina, en funcions de port comercial –en 1739 se'l considerava el segon de Catalunya–, ja que la navegació de cabotatge servia molt eficaçment els interessos mercantils dels comerciants establerts a Mataró, entre els quals n'hi havia bastants de barcelonins que hi havien obert casa pels avantatges que això els reportava.[3]

Anotem que la ciutat, des de l'any en què va fundar-se la casa Abadal, solament va trigar dos anys, o sia el 1737[4], en veure establerta dins del seu recinte l'Escola Pia, que havia d'esdevenir un importantíssim focus de cultura. I no oblidem que Mataró havia estat designada cap de Corregiment, ni que dins de la seva jurisdicció figuraven Granollers, Sabadell i Terrassa, viles llavors molt inferiors en importància demogràfica a la nostra ciutat. No obstant el creixement d'aquesta en els diversos aspectes que acabem d'assenyalar, hem pogut comprovar que durant alguns anys de la fundació de la referida casa, són diversos els opuscles editats aquí que porten el peu d'impremta de Barcelona o de Vic, cosa que ens fa creure que primer que l'obrador tipogràfic s'obriria la botiga de llibreria, cuidant aquesta, probablement, que els impresos que els fossin encarregats els imprimís la casa de Manresa d'on era originària la d'aquí, o bé que en aquells primers temps es servissin d'una impremta ambulant, muntada en un carro mato que recorregués algunes poblacions, versió que hem sentit contar a algun familiar de la referida casa Abadal, i que no deixa d'ésser versemblant.

Des del moment que s'obrí l'obrador tipogràfic, és molt natural que aquest obtingués el favor del públic, tant pel que fa referència a les corporacions oficials, centres culturals i agrupacions de tipus industrial o mercantil, com pel que respecta a les persones individuals dedicades a les professions liberals o al comerç, estalviant-se de recórrer a la capital del Principat per a la impressió de documents oficials i particulars. D'aquella primera època de la impremta en la nostra ciutat, els arxius en guarden molts testimonis, patents de sanitat marítima, programes d'exàmens, tant de l'Escola de Nàutica, com del Col·legi de Santa Anna, goigs, paper segellat, opuscles, prospectes, etc...

Del qui s'anomena com a fundador d'aquesta impremta, Joan Abadal, no ens ha estat possible obtenir-ne dades precises, malgrat les recerques fetes. Solament sabem, per tradició oral i per haver-ho llegit en algun article periodístic, que era, com ja hem dit, vingut de la ciutat de Manresa, de la coneguda família de xilògrafs, impressors i llibreters que tant va difondre l'art d'imprimir per terres catalanes. El Joan Abadal que coneixem per la variada documentació oficial, és possible que fos un nebot del qui acabem d'esmentar, ja que havia nascut també a la capital del Pla de Bages, i era fill de l'impressor manresà Andreu Abadal. De cap manera, però, podia ésser ell el fundador de la impremta mataronina, per quant, havent mort l'any 1830, a l'edat de 76 anys, vol dir que havia nascut uns dinou anys després del 1735, que és la data en què va ésser establerta aquí la casa de la qual ens ocupem[5].

El peu d'impremta d'aquest Joan Abadal, de segon cognom Garifau, va a cavall de dos segles, ja que figura en treballs estampats els anys 1783 i 1802. Consta que l'any 1810 la casa estava regida per Joan Calvany i Abadal, que segurament era parent de l'impressor-propietari.

Per tal de que el lector pugui fer-se càrrec fàcilment de la que podríem dir-ne trajectòria seguida per la família Abadal en la propietat de la impremta que abans de mitjan segle XVIII varen fundar a Mataró, oferim a continuació com un mena d'arbre genealògic, amb detalls complementaris que, creiem, no deixen de tenir cert interès.

Joan Abadal i Gerifau, natural de Manresa.- Morí a Mataró el 1830. Casat amb Teresa Casamitjana.

D'aquest matrimoni nasqueren molt fills, alguns dels quals consten com albats en els llibres d'òbits de la parròquia de Santa Maria corresponents als anys 1783, 1787, 1793 i 1795, figurant amb els noms de Joan Bta., Teresa, Andreu i Pere Màrtir. Dels qui arribaren a majors, passem a ferne esment a continuació:

Josep de Calassanç, l'hereu, que va succeir al seu pare en l'exercici de l'ofici i direcció de la impremta.

Joaquim, que va passar a treballar a una impremta de Puigcerdà, i l'any 1832 va traslladarse a Igualada, on va establir-hi el primer obrador tipogràfic que hi va haver a dita vila. Aquest Abadal va casar-se amb Isabel Casalins i Terrats, germana de l'esposa del seu germà gran, i del dit matrimoni va néixer Joan Abadal i Casalins, que tingué una vida bastant accidentada, puix el 1850 treballava en un pis del carrer de Mirallers, de Barcelona, pintant amb trepes estampes, auques i soldats de rengle, que ell mateix gravava; l'any 1862 tenia un taller al carrer de la Tapineria, núm. 32, en el qual gravava al boix i feia litografia; va treballar a Barcelona fins al 1873, quan, a causa d'una falsificació, va fugir a Cartagena, amb els cantonals, marxant a l'Àfrica una volta vençuts aquests, i perdent-se d'ell tota notícia posterior.

Joaquima, que va casar-se amb Francesc Castells, fabricant de filats, d'aquesta ciutat, d'aquest matrimoni varen néixer dues filles, Mònica i Isabel.

Josep de Calassanç Abadal i Casamitjana, nascut a Mataró el 1787 i mort en la pròpia ciutat el 1854. Casat amb Maria Rosa Casalins i Terrats. Varen néixer d'aquest matrimoni els fills que anotem a continuació:

Josep, el primogènit, a qui el seu pare va deixar hereu en fer testament, l'any 1854, i que va regir durant molts anys el negoci d'imprempta i llibreria establert al carrer de la Riera, a la casa núm. 48, i que en temps anterior havia tingut el núm. 37.

Joan, que morí l'any 1824, a l'edat de 21 dies.

Joaquim, que cursà estudis de Medicina i Cirurgia.

Heliodor, que era cisellador, i de qui en guarda record personal l'autor d'aquest treball, puix quan, essent infant, anava a comprar auques a ca l'Abadal, veia a la botiga un vellet de barbeta blanca, amb ulleres, que portava una bata de fil cru, a qui tothom anomenava Sr. Heliodoro.

Caterina, casada amb Josep Anton Mayol.

Joan, impressor d'ofici, que morí a Barcelona el 17 d'octubre de l'any 1841.

Josep Abadal i Casalins, nascut a Mataró i mort a Vilamajor, casat amb Roser Angla.

Aquest prestigiós impressor, del qual hem tingut referències de persones que el varen conéixer i tractar, havia nascut l'any 1817 i va morir a Vilamajor el dia 30 d'agost de l'any 1878. Era persona de gran ascendent entre els seus conciutadans; havia estat alcalde de la ciutat i ocupat diversos càrrecs de responsabilitat, i figurava en el partit republicà. Una efemèride ciutadana remarca que el dia 15 de setembre de l'any que va morir, va tenir lloc una manifestació cívica a la seva memòria.

El matrimoni Abadal i Angla varen tenir sis fills, Roser, Anna, Emilia, Jaume, Josepa i Francisca de P.

La primera i la tercera filles, nascudes respectivament en 1846 i 1850, varen morir a molt tendra edat, als 18 i 13 anys, i encara més aviat el fill varó, que morí als dos anys.

La segona de les filles, o sia l'Anna, va casar-se amb un tipògraf, Josep Escobet i Serrapiñana; d'aquest matrimoni, com dels altres membres d'aquesta família, es farà menció en el moment oportú.

Després de la mort del senyor Abadal i Casalins, l'obrador tipogràfic i la llibreria annexa, varen passar a ésser propietat de les seves filles, per aquest motiu el nom de la casa quedar com «Establecimiento Tipogràfico de las Hijas de Abadal, Riera, 48», i aquest peu d'impremta va ésser el que figurà en tots els treballs sortits d'aquell taller des del 1878 al 1885. No obstant, això cal fer esment que la germana gran, o sia, l'Anna Abadal i Angla, va separar-se de la casa i va tenir impremta pròpia, a la qual més endavant ja es farà referència.

Com s'ha dit anteriorment, l'antiga casa Abadal, sota la raó social «Establecimiento Tipogràfico de las Hijas de Abadal» que indica el peu d'impremta esmentat que portava el periòdic mataroní *El Clamor de la Marina,* el 1879, va continuar la brillant trajectòria iniciada per l'establiment. En aquesta època va regentar el taller, en el qual havia fet l'aprenentatge de l'ofici, l'impressor mataroní Felicià Horta i Vives, que al cap de pocs anys va establir impremta pròpia, la qual serà objecte de la corresponent narració.

Una variació en la constitució de l'empresa va ocasionar la modificació del peu d'impremta, que el trobem com a «Impremta de Hijas de Abadal y Cia.», entre altres treballs, l'any 1890 en el periòdic *El Cronista,* i l'any 1894 a *El Noticiero Mataronés,* si bé en aquest no figura la paraula «Hijas», sinó solament «H», que també podria ésser equivalent a hereua o hereves.

En els peus d'impremta utilitzats després, pot dir-se que simultàniament quant al temps, malgrat les seves variacions «Tip. H. Abadal», «Imp. Abadal», «Editograf. Abadal», no creiem que haguessin correspost mai a canvis ocorreguts en la constitució de l'empresa.

En els temps als quals ens acabem de referir, i en els dies que havien de venir, figurava com a única propietària de la casa la tercera filla de l'últim representant masculí de la que podríem anomenar dinastia dels Abadal, de Mataró, la Francesca de P. Abadal i Angla, casada amb Salvador París i Giralt, de la qual passem tot seguit a fer esment.

La senyora Paquita, com era anomenada per tothom, havia nascut en aquesta ciutat, en la qual va morir el dia 28 de febrer de 1926. Era persona d'una il·lustració gens comuna, amb qui departien de manera molt plaent tant els que tenien la satisfacció de tractar-la en aquelles estones de veritable tertúlia que es produïen a la botiga de ca l'Abadal. Va casar-se amb Salvador París, artista pintor, que va venir a Mataró per a col·laborar amb Enric Mon-serdà, autor dels quadres que decoren la capella del Santíssim de la basílica de Santa Maria.

El matrimoni París i Abadal va tenir diversos fills, Mercè, Pelai, Elvira, Josepa i Carme, dels quals solament varen arribar a edat adulta les dues filles que a continuació comentarem.

Elvira, que va casar-se amb el dibuixant, Eusebi Vidiella i Morató; d'aquesta unió varen néixer tres fills, un noi i dues noies.

Carme, que va contraure matrimoni amb Máximo Gutiérrez y Carvajal, militar, que formava part del Regiment d'Artilleria que hi havia de guarnició a la ciutat.

Les dues filles del matrimoni París i Abadal, que no arribaren a envellir, i que, com la seva mare, eren molt il·lustrades i conversadores ameníssimes, va extingir-se el cognom Abadal corresponent a la branca de Mataró, tan vinculada a la història de la ciutat.

Llàstima que l'obrador tipogràfic, que successivament, i durant uns pocs anys, va anar a càrrec de cada un dels matrimonis al·ludits, també

arribés a desaparèixer, com si volgués associar la seva sort a la del cognom que li havia donat renom i esplendor.

EL TALLER DE CA L'ABADAL

En parlar de ca l'Abadal, fins ara solament ens hem referit als seus propietaris, els impressors-llibreters que amb la seva actuació professional van cooperar d'una manera molt eficaç a l'esplendor cultural de la ciutat, i que possiblement, entre els primers que s'establiren aquí, hi trobaríem xilògrafs de reconegut mèrit. Per cert que, malgrat no comptar avui amb obrador tipogràfic propi, la casa Abadal mataronina és encara posseïdora d'uns fons molt notable de boixos, de la importància del qual se n'han fet eco publicacions de veritable prestigi[6].

En veritat, hem de manifestar que ens dol d'haver deixat passar, quan érem nois, l'oportunitat de recollir de llavis d'algunes persones majors afectes a l'art d'imprimir, notícies que elles havien pogut adquirir per tradició oral, la qual cosa no és pas menyspreable per a elaborar la història, sempre que qui dóna i qui recull la notícia sia persona discreta, equànime, honrada.

La premsa de fusta, del model que utilitzà Gutenberg, des dels inicis dels Abadal a Mataró, i durant llargs anys, va ésser la que imprimia tot el que sortia del seu obrador. Fins a mitjan segle XIX, la casa no va tenir premsa de ferro de la classe Stanophe, que representava un molt notable avenç. Per a comprendre la naturalitat d'aquest fet, és bo que tinguem presents les paraules que escriu un tractadista tècnic, «El atraso en que contenporáneamente se hallaban las artes mecánicas, hizo que transcurrieran tres siglos sin que la prensa gutenberguesa sufriera modificaciones apreciables». Pensem que fins a l'any 1814 no es va inventar la primera màquina cilíndrica, i fins al 1862 la primera de pedal. Si considerem aquesta situació d'immobilitat i d'endarreriment en què es trobava la tipografia, certament que haurem de meravellar-nos de les obres i treballs que sortien de moltes impremtes, entre les quals hi hem de comptar la que ocupa la impremta Abadal de Mataró. Els qui hem conegut persones dedicades a l'ofici, que havien conegut els dies en què s'imprimia amb premsa, podem referir com feien esment de la traça que havia de tenir el premsista en l'acte d'entintar el motlle, cosa que es feia amb un bac especial, i d'aquest acurat treball en resultava una impressió nítida i regular, com pot admirar-se en moltes obres antigues.

Encara que volguéssim fer-ho, no ens seria possible d'intentar efectuar aquí un repàs del material que constituïa el taller de la casa Abadal en aquells dies remots en que va començar a treballar i en molts anys successius. De totes maneres, ja hem fet al·lusió a la seva premsa de fusta, i a la de ferro que la va substituir, la qual, com en molts tallers, va servir més tard per treure proves. Del temps antic encara es conservaven a la casa caixes de lletra en els vells comodins, caixes amb lletres de fusta per compondre cartells, les anomenades pasteres amb els quadrats i els espais, prestatges amb interlínies, galeres de pala i galerins, tot de fusta; componedors d'antiga construcció, pinces, etc...

ELS OPERARIS

Considerant el valor real d'aquells que al llarg dels anys han prestigiat amb el seu treball l'obrador de la casa Abadal, i en la imposibilitat de fer menció no de cada un d'ells, sinó d'aquells que puguin ésser considerats de classe més rellevant, ens permetem des d'aquestes ratlles retre homenatge a tots ells recordant, entre altres, els noms dels Majoral, Cardona, Solà i Munt o Cañellas, que amb els dos cognoms fou conegut aquest, a causa d'un embolic de família.

PRODUCCIÓ EN LLIBRES I PREMSA

Seria una aspiració desorbitada si pretenguéssim, en parlar de la impremta Abadal, anotar aquí la llarga llista de llibres i opuscles que durant els seus anys d'existència han sortit de les seves premses. No és desig nostre fer cap catàleg. Solament volem esmentar alguns dels treballs que han portat el peu d'impremta d'aquesta casa, com, per exemple, en el segle XVIII, el sermó que va pronunciar a l'església parroquial de Mataró el Reverent Pare Ildefons Ferrer de Sant Josep, escolapi, el dia 14 de desembre de 1783, en l'ofici celebrat per acord del Molt Il·ltre. Ajuntament de la ciutat amb motiu d'haver donat a llum la princesa d'Astúries els reials Infants Don Carles i Don Felip, i d'haver estat signada la pau amb el rei de la Gran Bretanya.

Amb el mateix peu d'impremta que l'anterior opuscle, o sia el de Joan Abadal, remarquem també els següents treballs:

Reales Ordenanzas del Colegio de Procuradores de la ciudad de Mataró, con orden del Real, y Supremo Consejo de Castilla, aquesta resolució perquè fossin impreses porta data del 9 d'abril de 1781.

Exercicios de Latinidad, poesía y retórica que en dos días y actos diferentes ofrecen al público los discípulos de las Escuelas Pías de la ciudad de Mataró en los dias 24 y 25 de julio de 1785, a las quatro de la tarde. Con licencia.

Del propi segle XVIII, anotem els opuscles següents:

Modelo de penitentes. Sermón sobre las lágrimas de la Magdalena que en el día 22 de julio de 1787, en la solemne fiesta que anualmente consagra a la Santa la Muy Ilustre ciudad de Mataró, como a su venerada tutelar y singular Patrona en su muy antigua Capilla y Casas del M. I. Ayuntamiento, dixo el P. F. Agustín de Puigcerdá, Sublector de Sagrada Theología en su Convento de PP. Capuchinos de Barcelona, y Examinador Synodal del Obispado de Urgel. Mataró. Por Juan Abadal, Impresor (Hi ha un permís del ministre provincial de l'Orde perquè es pugui imprimir, amb data 11 de setembre de 1787).

Sermón... dedicat a sant Geroni en el monestir dels monjos de la Vall d'Hebron, pronunciat el dia 30 de setembre del 1788, pel reverend Manuel Camín i Campllonch, prevere, ecònom de Sant Genís de l'Ametlla, bisbat de barcelona. Mataró. Por Juan Abadal, Impresor y Librero. (Hi ha el permís de Barcelona i de Mataró. Aquest és firmat per De Saint Amant, i porta data de 23 d'octubre del 1788).

Del segle XIX, fem menció de les següents obres:

Rituale proprium clericorum regularium pauperum Matris Dei Scholarum Provinciae Catalanniae. Tip. Joannis Abadal, 164 pàgines.

Sacris Officiis observandes. Notae seu observatuines circa ritus quibusdam. Matarone. In offic. Joannis Abadal, 1832. 74 + 54 pàgines.

Regla de vida muy útil para los pobres y muy saludable a los ricos, por Simón Salomó y M. Gelabert, 302 pàgines.

Historia de los acontecimientos políticos de la ciudad de Mataró en 1843, por D. Juan Amich, Ayudante que fué de la Milicia Nacional de dicha ciudad, Regente de Historia, Profesor cesante de la Universidad literaria de Barcelona, Socio de mérito, de número y corresponsal de varias Academias, etc. etc. Mataró. Impremta de José Abadal. 1855, 182 pàgines.

Aquest darrer llibre que acabem de ressenyar fa relació i s'hi comenten els successos ocorreguts amb l'atac i l'entrada del general Prim a Mataró, en temps de la Jamància. I a no trigar gaire des d'aquelles jornades sagnants, en què la passió política abrandava el cor de molts espanyols, va començar a sorgir a la ciutat la premsa periòdica, que amb el temps proliferà abundosament, encara que no sempre es caracteritzà per l'exposició apassionada d'un ideal polític, sinó que moltes vegades aquest quedava cobert com per un vel d'intel·lectualitat, ja fos amb aparences d'amor a les ciències o bé a la literatura.

De l'obrador tipogràfic dels Abadal n'ha sortir molta premsa. A més dels periòdics que hem anomenat en al·ludir als canvis de peu d'impremta, també molts altres han estat impresos a la casa Abadal. Entre d'altres esmentarem: *Revista Mataronesa*, *Crónica Mataronesa*, *El Eco de la Costa*, *El Mataronés*, *Diario de Mataró y su Comarca*, *Vida Nueva*, *Unió Federal*, *Pensament Marià*, *Combat*, etc...

També sortiren d'aquell taller periòdics dedicats a la broma i a la caricatura, gairebé sempre de caire polític, dels quals acostumava a veure la llum un sol número, i que portaven títols tan xirois com *La Llumanera*, *Els Panxistes*, *El Ballaruc* i algun altre per l'estil.

IMPREMTA D'AGUSTÍ ROCA

A les primeries del passat segle XIX, a causa de les circumstàncies tan anormals per què travessava Espanya amb motiu de la guerra de l'Independència, no era cosa estranya que certs oficis sofrissin els embats de l'adversitat, fent que alguns homes es vegessin obligats a fer una vida quelcom nòmada. Aquest seria el cas de l'impressor Agustí Roca, del qual es coneixen obres sortides del seu taller des de l'any 1805. Establert a Tarragona, en 1811 va imprimir una *Relación que D. Guillermo Oliver presentó a la Junta del Principado sobre su Comisión a Cádis*, així com també una memòria que portava per títol *La plata de Dios Inmume*.

L'any següent, o sia el 1812, de l'obrador tipogràfic que tenia Roca a la nostra ciutat sortia un llibre la portada del qual ens permetem copiar

Amenidades filosóficas, o discursos sobre todos los estados de esta vida, concluyendo en cada uno de ellos con cuarteta a manera de aforismo, Obra muy útil y divertida por la variedad de máximas morales y políticas que contiene. Publícalas D.E.A.P. Mataró, Imprenta de Agustín Roca. Año de 1812.

Sense peu d'impremta, per a evitar la persecució dels invasors, va publicar diversos opuscles i fulls volanders al·lusius a la guerra, fustigant els francesos. No obstant això, a fi d'evitar represàlies, va refugiar-se a Mallorca, d'on va retornar oportunament a Barcelona, continuant imprimint fins a l'any 1819.

Es coneixen obres que porten el peu d'impremta de la seva vídua, amb dates que van des del 1824 fins al 1829. Arriben a l'any 1844 les Memòries i Programes que els seus hereus varen imprimir per a l'Escola de Nobles Arts.

No ens ha estat possible de conèixer el domicili que l'impressor Roca tenia a Mataró.

IMPREMTA DE SILVERI LLEYXÀ

En els anys de dominació napoleònica, no hi havia solament a Mataró els obradors tipogràfics d'Abadal i de Roca, sinó també el de Lleyxà, del qual hem pogut veure un volum, amb enquadernació de pasta espanyola; en la seva portada, s'hi llegeix *Novelas*, por M. De Florián. Mataró. Por Silverio Lleyxá.

Posteriorment, aquest impressor-llibreter devia establir-se a Barcelona, ja que es coneixen obres amb el seu peu d'impremta que porten la data de l'any 1820. Tenia l'establiment al carrer de la Dagueria de la capital del Principat.

IMPREMTA DE SANTIAGO SIMÓ

D'aquest obrador tipogràfic, n'hem tingut esment per un opuscle que conté una carta pastoral de l'Excm. Sr. Don Josep Domingo Costa i Borrás, bisbe de Barcelona, publicada amb motiu del Sant Jubileu, data 10 de gener de l'any 1850. Adjunt hi va una nota detallada amb l'ordre que havien de guardar les corporacions de la Parròquia en les processons del referit Jubileu, nota que signa el dia 11 de gener del 1851 el senyor rector de Santa Maria Gabriel Batllevell. El peu d'impremta diu així, Imp. De Santiago Simó, Riera, núm. 32.

Sense que puguem donar-ho per cert, és molt possible que aquest impressor fos germà del Pere Simó que l'any 1849 tenia obert taller al núm. 64 del carrer Nou de la Rambla, de Barcelona, on consta que havia imprès moltes auques, goigs, fulls de soldats i ventalls. A aquesta producció va dedicar-se de manera especial el seu fill Josep, l'establiment del qual era conegut per can Pintasants, renom que és possible que fos degut al fet que il·luminà les últimes estampes il·lustrades, impreses amb xilografies procedents de l'estamperia Estivill, que tanta anomenada obtingueren i que avui figuren al Museu d'Indústries i Arts Populars de Barcelona.

IMPREMTA AMERICANA

Un exemplar d'un opuscle que porta el títol de *Reglamento de la Sociedad de Amigos de la Instrucción, establecida en Mataró*, amb data del 1854, és l'únic testimoni que hem trobat de l'existència d'un establiment tipogràfic que portava el nom d'Imprenta Americana, i que tenia el seu domicili al carrer del Duc de la Victòria, núm. 27, nom que tenia aleshores la Riera.

No ens ha d'estranyar que en aquells dies –any 1854, de tan mal record per als mataronins, a causa del còlera–, quan l'eufòria progressista arriba a proporcions en gran manera extremoses, el principal carrer de la ciutat hagués estat batejat amb el títol més pompós del general Espartero; com anys a venir, en dies ja del nostre record, el triomf electoral d'una candidatura d'esquerres li proporcionés el nom de Rambla de Mendizábal.

IMPREMTA DE PERE VIVES

A la casa núm. 17 del Carreró l'any 1873 va establir-hi un obrador tipogràfic el mataroní Pere Vives i Llorens, persona d'activitats múltiples, a les quals ens proposem referir-nos per a donar a conèixer les característiques d'un patrici a qui molts ignoren. La referida casa era la que, temps a venir, havia de convertir-se en l'actual Museu Municipal, en la façana del qual, en els dies en que es portava a cap la restauració de l'edifici, podia llegir-se encara, quelcom borrosa, la inscripció Imprenta Vives.

No pretenem escriure una biografia completa d'aquest compatrici, però en deixar constància de l'existència de la impremta que ell va establir aquí, no volem deixar passar l'oportunitat d'assenyalar, com hem dit, uns fets que donen notable relleu a un mataroní del vuit-cents.

Vives, que havia nascut a la nostra ciutat el dia 26 d'abril del 1811, en ple domini de les tropes napoleòniques, després d'estudiar aquí, va passar a Barcelona per a cursar Filosofia i Lletres, i en dita ciutat va aprendre més tard els oficis d'impressor i d'enquadernador. A la plaça de Santa Anna, de la capital del Principat, va obrir-hi un taller d'enquadernació que li donà gran fama. En moltes catedrals espanyoles s'hi conserven Missals sortits del seu taller, i sobre l'art d'enquadernar va deixar escrita una obra tècnica molt notable.

Vives i Llorens va figurar a Barcelona com a membre de la Junta d'Obra de l'església i també ostentà la vara de Tinent d'Alcalde.

L'any 1850 va anar a viure a Sabadell, on va obrir-hi la primera impremta que va tenir la ciutat vallesana, i també el primer taller d'enquadernació. Allà va exercir el periodisme, escrivint articles i crítiques, i fundant periòdics, com, el 1864, *El Eco del Vallés*, i, el 1868 *El Sabadellés*.

Una de les afeccions més acusades d'en Vives era la seva dedicació a l'art de Talia, que fou cultivat per ell amb èxit remarcable durant els anys que residí a Sabadell. I a propòsit d'aquest amor seu al teatre, ens permeten fer referència a la possibilitat que fos el Pere Vives compatrici nostre qui hagués posat, encara que de manera casual, la que podríem denominar primera pedra, en l'ordre espiritual, del Gran Teatre del Liceu, de la ciutat comtal. Ens explicarem. En la secció «Buenos días, Barcelona» que diàriament publica *El Correo Catalán*, sota la signatura de Busquets Molas, corresponent al 15 d'octubre del 1959, s'hi podia llegir el que segueix, «Cuando en 1835 fueron incendiados los conventos de la ciudad, sus ruinas pasaron a la Milicia Nacional. Y uno de ellos, el de las monjas de Montesión, concretamente, al batallón de línea núm. 14. Sus jefes celebraban reuniones periódicas, y en la correspondiente al 8 de marzo de 1837, un cabo llamado Pedro Vives propuso crear un cuadro de aficionados para dar representaciones teatrales y recaudar fondos para el batallón. Apoyó la idea y la redondeó el teniente José Ignacio Grau. Así, las cosas fueron adelante y en agosto de 1837 se inauguró el teatro en el citado convento. El éxito creciente hizo pensar en crear la entidad llamada Liceo Filarmónico Dramático Barcelonés, cuyas bases se aprobaron el día 25 de febrero de 1838. Con este rimbombante título –escriu el citat periodista– nació la Sociedad que debía convertirse, al correr del tiempo, en nuestro Gran Teatro del Liceo».

No creiem que, donada la idiosincràsia de Pere Vives i Llorens, i tenint en compte les circumstàncies de temps i l'edat, sia molt aventurada la suposició de creure que era ell, el "cabo" de l'ex-convent de Montesión, al qual fa referència Busquets Molas en l'al·ludida crònica.

A Sabadell, l'impressor Vives va tenir una meritòria actuació durant el còlera de l'any 1854, havent-li estat atorgada la Gran Creu de Beneficència. El Sant Pare Pius IX, en premi als seus serveis a l'Església, va nomenar-lo Cavaller de l'Orde del Sant Sepulcre i Cambrer de Sa Santedat. I un seu biògraf –Rivera i Llobet– fa notar que va ésser distingit amb el Collar i la Gran Creu de Carles III, en premi a la seva obra cultural i al seu arrelat patriotisme. Remarca també el referit escriptor que Vives, que en la seva joventut havia defensat el restabliment de la legitimitat dinàstica, va veure's obligat a emigrar a França, després de l'abraçada que varen fer-se Maroto i Espartero en una esplanada de Vergara.

Aquest distingit impressor mataroní, a qui ens referim en aquesta monografia potser d'una manera personal, de qual extralimitació nostra demanem perdó en gràcia a la divulgació d'aspectes d'una vida singular bastant ignorada per les actuals generacions, va morir el 15 de juliol de 1879, a la nostra ciutat, a la casa núm. 38 del carrer de Sant Josep, molt propera a la impremta que aquell mateix any havia instal·lat la més gran de les germanes Abadal a la casa núm. 34 del propi carrer.

Amb el fi de donar a conèixer alguns detalls interessant, ens permetem completar aquest capítol espigolant en el testament de Vives i Llorens. Heus ací un paràgraf que es relaciona amb el qui havia d'ocupar un dia la seu de la diòcesi gironina. «Deja a Concepción Oliver, Vda. de Mas, vecina de esta ciudad, su reloj de oro, de repetición, con su cadena del mismo metal, a fin de que sirvan, si a ella le place, para su hijo Francisco; legando al mismo Francisco, si sigue la carrera eclesiàstica, el juego de breviarios, un diurno pequeño y un Misal de chagrín carmesí con dorados afiligranados de impresión francesa, el día que llegue el citado Francisco a cantar misa, y además un vesperal romano y un ejemplar del *Oficium in nocte nativitate domine*».

Després de diverses deixes a familiars i altres persones, i d'algun llegat per a sufragis pel bé de la seva ànima, remarquem aquí la donació que fa a l'impressor i llibreter de Sabadell, Marian Torner i Sala, qui estigué al seu servei durant vint-i-dos anys, «como prueba del efecto que siempre el testador le ha profesado, su prensa de timbrar [sic] con toda la letra correspondiente». També és curiosa la deixa que fa a un seu dependent de Mataró, i per tal motiu ens permetem de copiar un fragment del referit testament, que diu «Manifiesta que tiene prometido y dado a Julián Gibernau y Alsina, su actual dependiente, para el único y exclusivo caso de que continue dependiendo del testador, cuando ocurra el fallecimiento de éste, la prensa pequeña de imprimir, toda la letra de imprimir, y todos los utensilios de encuadernar que existen en esta ciudad, de propiedad del mismo testador, menos la prensa grande de imprimir que queda comprendida en lo legado a sus hijos, cediéndole todo lo expresado en pago de las molestias que ha sufrido y sufriere en su servicio, encargándole que en cada uno de los veinte años más inmediatos a dicho fallecimiento del testador haga celebrar una misa rezada de limosna dos pesetas cincuenta céntimos por el Sr. Cura Párroco de la Iglesia de San Juan[7] de esta referida ciudad, cuya missa anual le ruega oiga con devoción, deseándole mucha honradez, menos fogosidad y un gran amor al trabajo».

I aquí posem punt final a la relació biogràfica que acabem de fer d'un mataroní a qui com hem dit, desconeixen molts dels nostres conciutadans.

NOTES:

1.- La casa Abadal de Mataró ha estat molt investigada i estudiada després del 1965, data que assignem al treball de Ramon Salas i Oliveras.

Per això és possible que algunes de les dades que Ramon Salas i Oliveras incorpora al seu treball hagin estat superades per investigacions superiors.

Però hem cregut convenient de publicar el text tal com ell el va escriure per mantenir la totalitat de la monografia i perquè dóna algunes dades inèdites sobre la pròpia impremta i dels seus treballadors.

Anotem tot seguit la bibliografia de la casa Abadal de Mataró, publicada després del 1965.

MARIÀ RIBAS I BERTRAN, «La casa Abadal de Mataró. Impressors i gravadors. Notes d'art popular», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 26, (Mataró, juliol de 1986).

FRANCESC COSTA I OLLER, «Els Abadal: Orígens de la impremta a Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 26, (Mataró, juliol de 1986).

FRANCESC FONTBONA, *La xilografia a Catalunya entre 1800 i 1923*, (Barcelona, 1992).

IMMA SOCÍAS I BATET, «Algunes referències sobre l'impressor de Mataró Joan Abadal i Girifau, (Manresa, 1754 - Mataró, 1830)», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 45, (Mataró, gener de 1993).

FRANCESC COSTA I OLLER, *L'art dels Abadal, impressors i xilògrafs de Mataró dels segles XVIII i XIX*, Patronat Municipal de Cultura, Editorial Alta Fulla (Mataró, 1994).

IMMA SOCÍAS I BATET, *Els Abadal, un llinatge de gravadors*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, (Barcelona, 2007).

2.- Ramon Salas i Oliveras, basant-se en un rètol que hi havia pintat a la botiga, diu que la impremta es va fundar l'any 1735. Però ell mateix reconeix que les dades que havia recollit no encaixaven amb aquesta data.

L'any 1986 Francesc Costa va documentar que Joan Abadal es va establir a Mataró l'any 1779.

3.- Les consideracions que Ramon Salas refereix al 1735 poden extrapolar-se perfectament al 1779.

4.- Quan l'any 1779 es va fundar l'impremta Abadal feia quaranta-dos anys que els escolapis eren a Mataró.

5.- Veure la monografia COSTA, *L'art dels Abadal*.

6.- Una bona part d'aquets boixos els conserva la família i una altra part és al Museu de Mataró. COSTA, *L'art dels Abadal*.

7.- És l'església de Sant Josep. En crear-se la segona parròquia mataronina se li donà l'advocació de Sant Joan.

—— DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA ——

Excursió dels redactors del periòdic *MATARÓ* i homenatge a Lluís Casas "Balón". Juny 1951.
D'esquerra a dreta, Joan Antoni Calvo, Marià Ferrer, August Ribas, Joaquim Llovet, Mn. Narcís Pagès, Lluís Ferrer i Clariana, Marià Ribas, Esteve Albert, [...], Manuel Cuyàs, Francesc de P. Enrich i Regàs, Joaquim Quadrada, Jaume Castellví.
S'utilitzarem com a altaveus dos embuts, en mans d'Esteve Albert i Jaume Castellví. Fotografia Masachs. MASMM. Arxiu d'imatges.

Excursió dels redactors del periòdic *MATARÓ* i homenatge a Lluís Casas "Balón". Juny 1951.
D'esquerra a dreta, elevats, Lluís Guardiola, Jaume Castellví, Joan Mas Conchello, Lluís Josep Comeron, Quico Soler i Fonrodona, Marià Ferrer, i Manuel Cuyàs, a peu pla, Joaquim Llovet, Josep Mach, Lluís Ferrer i Clariana, Ramon Salas i Oliveras, Joaquim Quadrada, Santi Martínez Saurí, Albert Pera, Joan Antoni Calvo, Antoni Comas, August Ribas, Mn. Narcís Pagès, Mn. Pere Ribot, Francesc de P. Enrich i Regàs, Joan Comas, Esteve Albert, Jaume Llavina, Miquel Vila Palomar, i Marià Ribas, i, agenollat, Ramon Casas.
Fotografia Masachs. MASMM. Arxiu d'imatges.

Castanyada dels redactors del periòdic *MATARÓ*. 1950.
D'esquerra a dreta, drets Masachs fotògraf fill, Ramon Casas, Joaquim Bartra, [...], [...], [...], Antoni Comas, Santiago Martínez Saurí, Jordi Capell, Joaquím Llovet, Enric Cuadrada, Lluís Josep Comeron, Joan Antoni Calvo, Ramon Salas i Oliveras, August Ribas, Jesús Segura, i Miquel Vila Palomar, asseguts Marià Ribas, Esteve Albert, Lluís Ferrer i Clariana, Jaume Llavina, Joan Comas, Jaume Castellví, Mn. Narcís Pagès, i Marià Ferrer. Fotografia Masachs. MASMM. Arxiu d'imatges.

Esteve Albert i Corp i Jesús Quadrada i Calvó en l'acte d'homenatge del Museu Arxiu de Santa Maria a Lluís Ferrer i Clariana, 1 de febrer de 1976. MASMM. Arxiu d'imatges.

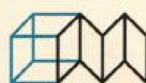
MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA

Centre d'Estudis Locals de Mataró

Col·labora:

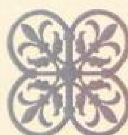

Ajuntament de Mataró

CULTURA MATARÓ

Amb el suport de:

FUNDACIÓ ILURO

MATARÓ

INSTITUT RAMON MUNTANER

Fundació privada dels Centres d'Estudis de Parla Catalana